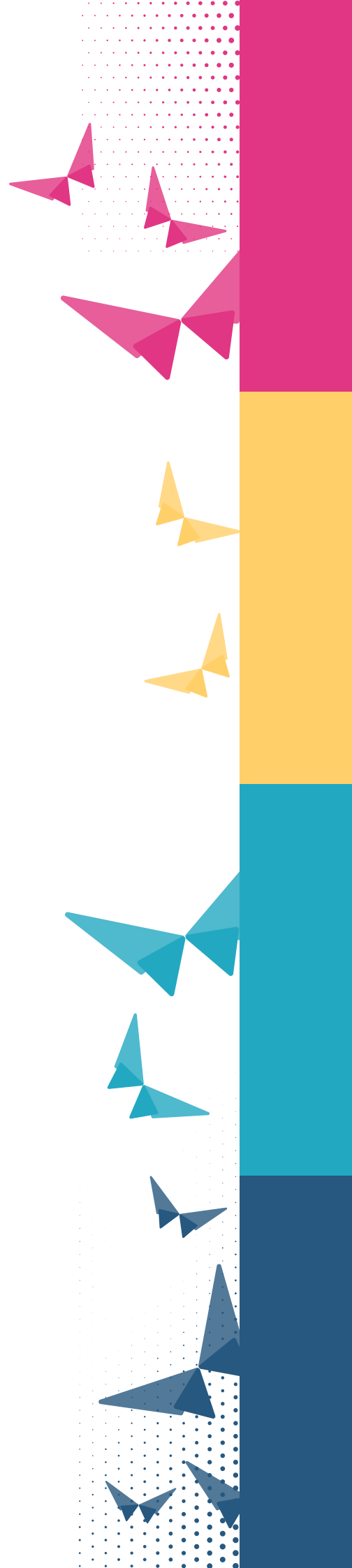

יוצאים עם נתונים

2022

עורך: צביקה דויטש
משתתפים: הילה בראל,
שני קפלן, משה שנפלד

עריכה לשונית: רסל דיקשטיין
עיצוב גרפי: שירה אלק

עמותת 'יוצאים לשינוי'
רחוב כי"ח 5, ירושלים

דוא"ל: info@leshinuy.org | אתר האינטרנט: <https://www.leshinuy.org>

דברי פתיחה

מדי שנה בוחרים כ-3,500 איש ואישה לעזוב את החברה החרדית שבה נולדו וגדלו; מספר שהלך והצטבר לכדי עשרות אלפי אנשים, ובעתיד – מאות אלפים.

הנתונים המוצגים בשנתון זה מספרים סיפור מורכב על יוצאי החברה החרדית. מחד גיסא, הנתונים מלמדים על הפוטנציאל, התקווה וההישגים שקבוצה זו, על כוחותיה, שאיפותיה ועוצמתה מביאה איתה; ומאידך גיסא, על החסמים, הקשיים והאתגרים העומדים בדרכה.

מן הנתונים אנו למדים כי רוב היוצאים (מעל 50%) בוחרים לעזוב את החברה החרדית אך לא את הדת (46% מגדירים עצמם דתיים, 17% מסורתיים-דתיים), שהם אינם שבעי רצון ממצבם הכלכלי אך מלאי אופטימיות באשר ליכולתם לשפר מצב זה בעתיד, וכי לפי דיווחים עצמיים, למרות אתגרי היציאה הטבעיים, שכיחות הקשיים הרגשיים שהם חווים דומה לזו של קבוצות אחרות באוכלוסייה היהודית.

עוד עולה מן הנתונים כי חרף השינויים שחלו לאורך השנים, נדרשים מהלכים רבים נוספים כדי להגיע למיקסום פוטנציאל השילוב של היוצאים באופן אופטימלי בצבא, באקדמיה ובשוק התעסוקה.

הממצאים בתחום התעסוקה מעידים על הצורך הדחוף לבנות תוכנית ייחודית לשילוב היוצאים בכוח העבודה. לפי הנתונים, שיעור המובטלים בקרב היוצאים גבוה באופן יחסי, אחוזים ניכרים מהם מועסקים במקצועות הדורשים רמת מיומנות נמוכה וממוצע השכר בהם נמוך, ואף שיעור היוצאים המועסקים בהייטק הוא נמוך מאוד. כל זאת שעה שפוטנציאל הגידול של שיעור המועסקים, דבר הבא לידי ביטוי במדדים על מחפשי עבודה בקרב היוצאים, הוא הגדול ביותר מבין הקבוצות.

בד בבד עם המאמצים, המענים והתקציבים שמפנה המדינה לשילובה של האוכלוסייה החרדית, יש להפנות זרקור לעבר היוצאים, אוכלוסייה בעלת מטען חברתי-תרבותי יוצא דופן, יכולות ייחודיות וכוחות, שרוצים וגם צריכים לקבל את ההזדמנות הטובה ביותר להתאקלמות מיטבית בחברה הישראלית.

ד"ר שמוליק הס

יו"ר יוצאים לשינוי

מחלקת המחקר של "יוצאים לשינוי" הוקמה כדי לענות על הצורך ביצירת בסיס נתונים מקיף ומהימן על יוצאי החברה החרדית. בשנתון זה אנו מבקשים לשרטט תמונת מצב עדכנית ומקיפה על מצבם של יוצאי החברה החרדית במדינת ישראל בשנת 2022. השנתון כולל נתונים עדכניים, כמו גם הרחבה מחקרית ועיונית, ובכוחו להיות מקור המידע המרכזי והמקיף ביותר על תנועת היציאה.

השנתון מיועד למגוון קהלים: לחוקרים העוסקים בחקר הזהויות הסוציו-דתיות בישראל; לקובעי מדיניות המבקשים ללמוד על מאפייני קבוצה זו; לארגונים חברתיים המעוניינים לדייק את מעני הפרט והקהילה המוצעים ליוצאים; לכל המתעניינים במרקם הייחודי של אוכלוסיית ישראל, שהיוצאים הם חלק אינטגרלי ממנו; ולבסוף, ואולי לפני כולם, ליוצאי החברה החרדית עצמם, אשר ודאי יזהו מהנתונים ומהממצאים את מאפייניהם ואת התחנות במסע חייהם.

ד"ר הילה בראל

מנהלת מחלקת המחקר, יוצאים לשינוי

תוכן עניינים

4	פרק 1 מבוא
5	פרק 2 שיטות לזיהוי יוצאים לפי נתוני הלמ"ס
5	2.1 מבוא כללי
6	2.2 סקירת השיטות המרכזיות לזיהוי יוצאים
6	2.2.1 נתוני "הסקר החברתי"
6	2.2.2 שיטת רגב וגורדון
6	2.2.3 שיטת "בוגרי ישיבות חרדיות" לפי נתוני סקר "כוח אדם"
7	2.3 סיכום השיטות ומגבלותיהן
9	פרק 3 מאפייני היוצאים
9	3.1 התפלגות קבוצות הגיל באוכלוסיית היוצאים
10	3.2 רמות הדתיות של היוצאים
11	3.3 גודל אוכלוסיית יוצאי החברה החרדית
12	3.4 אזורי מגורים
13	3.5 השכלה גבוהה
15	תיבה 1: השתלבות בוגרי החינוך החרדי בלימודים גבוהים
17	3.6 שירות בצה"ל או שירות אזרחי
19	תיבה 2: יוצאים בצה"ל – מבט היסטורי, חסמים והישגים
21	3.7 מצב משפחתי
22	3.8 נתונים משלימים
23	פרק 4 תעסוקה לגברים
23	4.1 מבוא
24	4.2 מדדי תעסוקה
24	4.2.1 שיעור המועסקים
25	4.2.2 ממוצע שעות העבודה של המועסקים
26	4.2.3 שיעור המובטלים ופוטנציאל גידול שיעור המועסקים
29	4.2.4 שיעור המועסקים לפי רמת ההשכלה

29	תיבה 3: השפעת היוצאים והמצטרפים על אומדני תעסוקת חרדים
31	4.3 תחומי עיסוק
31	4.3.1 מקצועות המועסקים
33	4.3.2 תעסוקה בהייטק
35	פרק 5 מדדי רווחה
35	5.1 רמת חיים כללית
36	5.2 שביעות רצון כללית ושביעות רצון מהמצב הכלכלי
38	5.3 תחושות בדידות ודיכאון
	מאמר אורח מאת: ד"ר יוסי דוד ואסתרנה טרכטנברג
41	ממצאים ראשוניים מסקר יוצאים 2202: רווחה נפשית בקרב יוצאי החברה החרדית
43	פרק 6 רשימה ביבליוגרפית
46	נספח מתודולוגי
46	נספח – נתוני תעסוקה מורחבים
49	נספח מתודי
50	מספר תצפיות בסקר החברתי
51	טעויות מדגמיות

1. מבוא

שנתון "יוצאים עם נתונים" מציג נתונים מעודכנים וכוללים על מאפייני אוכלוסיית היוצאים ועל תעסוקת גברים יוצאים. עד כה כלל לא פורסמו נתונים מייצגים ומקיפים על מאפייני היוצאים. הנתונים שפורסמו, במחקרם של רגב וגורדון (2021), הציגו אומדן של שיעור היוצאים ומספרם, וכן מאפייני רקע בסיסיים. מעבר לזאת, לא הוצגו ונתחו נתונים מייצגים של מאפיינים נוכחיים, כמו תעסוקה או רווחה.

הנתונים המוצגים בדוח זה מתבססים על שתי שיטות לזיהוי יוצאים.

השיטה הראשונה, שיטה חדשה לזיהוי גברים יוצאים – על בסיס סקר "כוח אדם" של הלמ"ס (פרסום מורחב: דויטש ושנפלד, בקרוב). היקפו הגדול של הסקר מאפשר ניתוח מעמיק של האוכלוסייה הנבחנת, לרבות ניתוחי מגמות. שיטת זיהוי זו מצטרפת למעשה לשיטת זיהוי קיימת (רגב וגורדון, 2021), על פיה יש לזהות יוצאים לפי שילוב של נתונים מנהליים ונתוני סקר "כוח אדם". בפרק הבא מובאת הרחבה על השיטות לזיהוי היוצאים.

כלי מחקרי נוסף שבו השתמשנו לניתוח המאפיינים של היוצאים הוא נתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020. זיהוי יוצאים על פי נתוני הסקר החברתי אינו חדש, אולם עד כה שימשו הנתונים לאמידת שיעור היציאה, ולא ככלי לניתוח מאפייני היוצאים (ראו סקירה בפרק 2).

רוב הנתונים בשנתון מוצגים באופן השוואתי לפי אורח החיים בעבר ובהווה: יוצאים, מצטרפים לחרדים (חוזרים בתשובה או דתיים שנעשו חרדים), חרדים מבית ויהודים שאינם חרדים.

חלקו הראשון של השנתון מוקדש לסיקור השיטות לזיהוי היוצאים בנתוני הלמ"ס.

בחלק השני מפורטים מאפייני רקע של אוכלוסיית היוצאים: אזורי מגורים, שירות צבאי, נתוני השכלה ומצב משפחתי.

בחלק השלישי מוצגים נתונים מקיפים ומייצגים על תעסוקת גברים יוצאים, ובכללם נתוני אבטלה, מקצועות המועסקים ושיעורי המועסקים בהייטק.

החלק הרביעי מציג את מדדי הרווחה בקרב היוצאים: רמת חיים כללית, שביעות רצון כללית ושביעות רצון מהמצב הכלכלי, שכיחות תחושות של בדידות ודיכאון.

2. שיטות לזיהוי יוצאים לפי נתוני הלמ"ס

2.1 מבוא כללי

ישנן כמה גישות להגדרת יוצאים – המשותף לכולן הוא זיהוי "יוצא" כמי שהשתייך לחברה החרדית בעבר, וכיום אינו משתייך לה. הגישות נבדלות זו מזו בעיקר בהגדרת ההשתייכות החרדית בעבר ובדרך הזיהוי של חרדים מתוך הנתונים. לצורך זיהוי היוצא, כל השיטות מגדירות בנפרד הן השתייכות בעבר לחברה החרדית (להלן "חרדי בעבר") והן השתייכות כיום לחברה החרדית (להלן "חרדי בהווה").¹ בדוח זה אנו מגדירים שיוך לארבע קבוצות אוכלוסייה:

- יוצא – חרדי בעבר שאינו חרדי בהווה
- מצטרף חרדי – חרדי בהווה ולא בעבר
- חרדי מבית – חרדי בהווה ובעבר
- יהודי שאינו חרדי מבית – אינו חרדי בהווה ואינו חרדי בעבר

לוח 1 מדגים את החלוקה לקבוצות לפי השיוך בעבר ובהווה:

לוח 1 – ארבע קבוצות אוכלוסייה עיקריות – חרדי מבית וחרדי כיום

		חרדי בעבר	
		כן	לא
חרדי בהווה	לא	יהודי שאינו חרדי מבית	יוצא
	כן	מצטרף חרדי	חרדי מבית

קיימות שתי גישות להגדרת חרדי בהווה: הראשונה מזהה יוצאים כאלו שגדלו במשפחה חרדית ואינם חרדים כיום, ואילו השנייה מזהה יוצאים כבוגרי מוסדות חינוך חרדיים (בגיל תיכון) שאינם חרדים כיום. גישות אלו דומות במתודה לזיהוי היוצאים מתוך הנתונים ונבדלות בהיבט המהותי של השפעת העבר החרדי על ההווה. לדוגמה: לדיון על השפעת הלימוד במוסדות החינוך החרדיים על אופי התעסוקה של היוצאים או השתלבותם בשוק התעסוקה, יש עדיפות להגדרת היוצא לפי מוסד הלימודים. לעומת זאת, לדיון על השפעות הנורמות החברתיות והקהילתיות, על פי רוב, יש עדיפות להגדרת יוצא לפי אופי המשפחה שבה גדל.

הדרך לזהות רמת דתיות נוכחית משותפת בכל הגישות, ונקבעת לפי סיווג עצמי בסקרי הלמ"ס. ההבדל המהותי ביניהן הוא סיווג רמת הדתיות בהווה לפי אופי משק הבית (גישה הנהוגה בסקר "כוח אדם", סקר "הוצאות והכנסות") לעומת סיווג לפי הגדרתו של הפרט (גישה הנהוגה ב"סקר החברתי" ו"סקר ארוך טווח").²

1 על השאלה "מיהו יוצא?" אין תשובה חד-משמעית, כשם שאין תשובה חד-משמעית לשאלה "מיהו חרדי?". כיוון שדוח זה עוסק באספקטים מדיניים וכלכליים, אנו משתמשים בהגדרות מקובלות בתחומים אלו, ולא דנים בהגדרה הסוציולוגית של "יוצא", כשם שאין אנו דנים בהגדרת "חרדי".

2 בקרב משפחות שלהן ילדים בגיל בית ספר, ניתן לזהות "חרדי בהווה" לפי אופי מוסדות הלימוד של הילדים. ראו לדוגמה, רגב וגורדון (2021). שיטת זיהוי זו יכולה להתאים למחקרים המתמקדים במשפחות עם ילדים בגיל בית ספר ולא במחקרים העוסקים בכלל האוכלוסייה.

“חרדי בעבר” ניתן לזהות לפי שלושה מקורות עיקריים:

1. נתונים מנהליים – המתבססים בעיקר על דיווחי מוסדות החינוך. בסעיף הבא נרחיב בשיטת רגב וגורדון, שהגדירו משפחה חרדית כזו שילדיה לומדים במוסדות חינוך חרדיים. שימוש במקור זה יכול להתאים עוד יותר לזיהוי יוצאים כבוגרי מוסדות החינוך החרדיים.
2. סקר “כוח אדם” – על פיו ניתן לזהות בוגר ישיבות חרדיות לפי דיווח עצמי.
3. הסקר החברתי – על פיו ניתן לזהות יוצא לפי רמת דתיות משפחתו כשהיה בגיל 15.

2.2 סקירת השיטות המרכזיות לזיהוי יוצאים

2.2.1 נתוני “הסקר החברתי”

בסקר החברתי נשאלים המרואיינים על רמת הדתיות שלהם לפי החלוקה הבאה: חרדי, דתי, מסורתי-דתי, מסורתי לא כל כך דתי, לא דתי-חילוני. נוסף על כך, הם נשאלים על רמת הדתיות של הבית שבו גדלו בגיל 15 לפי אותה חלוקה. שיטת הסיווג הזאת היא ברמת הפרט, בשונה מהסיווג לפי משק בית בסקר “כוח אדם”, ונעשה בה שימוש בעבודותיהם של שראל וגלבווע (2017), שנפלד (2020) וכן היא הוזכרה אצל וינרב ובלס (2018) לצורך חישוב שיעור היוצאים.

2.2.2 שיטת רגב וגורדון

רגב וגורדון זיהו “חרדי בעבר” כמי שגדל במשפחה חרדית, ואילו “משפחה חרדית” הוגדרה כמי שרוב ילדיה נשלחו ללמוד במוסדות חינוך חרדיים.³ זיהוי מוסדות החינוך החרדיים נעשה באמצעות אלגוריתם חזרתי ייחודי, אשר בשלב ראשון זיהה מוסדות חינוך שניתן להגדירם בוודאות כחרדיים, ובשלב הבאים, בתהליך חזרתי זהו מוסדות לימוד שלא הייתה ודאות אם הם חרדיים באמצעות מדידת שיעור התלמידים שניתן לזהותם כחרדים על ידי משתנים מסייעים כגון אחוז המסווגים “חרדים” לפי סקר כוח אדם, גיל הנישואין, מיקום גיאוגרפי של המוסד. זיהוי “חרדי בהווה” נעשה על בסיס סקר כוח אדם: אם הפרט מתגורר במשק בית חרדי, הוא חרדי בהווה – ואם אינו מתגורר במשק בית חרדי, הוא אינו חרדי בהווה.

2.2.3 שיטת “בוגרי ישיבות חרדיות” לפי נתוני סקר “כוח אדם”

בסקר כוח אדם, החל משנת 2016, נשאלים גברים יהודים האם למדו בכל אחת מהישיבות הבאות: ישיבה קטנה, ישיבה תיכונית, ישיבה גדולה, ישיבה גבוהה, כולל, ישיבת הסדר. “ישיבה קטנה” – מוסד לימודים חרדי לתלמידים בגיל תיכון, ללא לימודי חול. “ישיבה תיכונית” – על פי רוב, מוסד של החינוך הדתי-לאומי. (אם כי יש מעט ישיבות תיכוניות המיועדות לחרדים). מוסדות הלימוד “ישיבה גדולה” ו“ישיבה גבוהה”, המיועדים ללומדים לאחר גיל תיכון, נבדלים בכינוי הרווח; “ישיבה גדולה” כינוי חרדי, ואילו “ישיבה גבוהה” היא כינוי דתי-לאומי. הנחת העבודה: מי שדיווח שלמד ב“ישיבה קטנה”, אין כוונתו שלמד בישיבה תיכונית, ומי שלמד בישיבה השייכת לזרם הדתי-לאומי, ישיבות הסדר על פי רוב, לא ישיב “ישיבה גדולה” בלבד, אלא צירוף של “ישיבה וישיבת הסדר”.

מכאן, מי שדיווח שהוא בוגר ישיבה קטנה או בוגר ישיבה גדולה, אך לא ישיבת הסדר, ניתן להסיק שהוא בוגר ישיבה חרדית. מגבלת שיטה זו: היא אינה מזהה בוגרי ישיבות תיכוניות חרדיות שלא למדו בישיבה גדולה.

שיטת הזיהוי מותנית בהשבה מדויקת לשאלות הסקר. יש להניח שמספר זניח של משיבים שלמדו בישיבה תיכונית שאינה חרדית דיווחו שלמדו בישיבה קטנה. הנחה נוספת, מספר זניח של משיבים שלמדו בישיבה גבוהה דתי-לאומית דיווחו שלמדו בישיבה גדולה ולא ציינו שמדובר בישיבת הסדר. כיוון שמדובר בנתונים עבור מדדי תעסוקה, אי-דיוקים בדיווח לא משפיעים על המדדים באופן מהותי. חישוב מדדי התעסוקה בהגדרות מורחבות של בוגרי ישיבות יופיע במחקר שיפורסם בקרוב.

3 עבור משפחה השולחת במדויק מחצית מהילדים למוסדות חינוך חרדיים, המחברים הפעילו כלל הכרעה: אם לפחות מחצית מהילדים למדו בכיתה א' במוסד שבפיקוח חרדי, המשפחה תסווג “חרדית”, פחות מכך “אינה חרדית”, ואם אין מידע, נתוני המשפחה יושמטו ממסד הנתונים.

2.3 סיכום השיטות ומגבלותיהן

שלוש השיטות שפורטו בסעיף הקודם מסוכמות בלוח:
לוח 2: סיכום שלוש השיטות לזיהוי יוצאים לפי נתוני הלמ"ס

שנפלאד (2020), שראל וגלבוט (2017), ויינרב ובלס (2018)	דויטש ושנפלאד (בקרוב)	רגב וגורדון (2021)		
בן למשפחה חרדית	בוגר ישיבות חרדיות	בן למשפחה חרדית	הגדרה	חרדי בעבר
דיווח עצמי – רמת דתיות המשפחה בגיל 15	דיווח עצמי – ישיבות	רוב ילדי המשפחה למדו במוסד חרדי*	זיהוי	
הסקר החברתי	סקר כוח אדם	נתונים מנהליים	מקור	
סיווג עצמי של רמת הדתיות	משתייך למשק בית חרדי	משתייך למשק בית חרדי	הגדרה	חרדי בהווה
דיווח עצמי – רמת דתיות הפרט	דיווח עצמי – רמת דתיות משק הבית	דיווח עצמי – רמת דתיות משק הבית	זיהוי	
הסקר החברתי	סקר כוח אדם	סקר כוח אדם	מקור	

* משפחה השולחת במדויק מחצית מילדיה למוסדות חרדיים, אם לפחות מחצית מילדיה בכיתה א' למדו במוסד שבפיקוח חרדי, תסווג חרדית; פחות מכך, תסווג כאינה חרדית; אם אין מידע, היא תושמט מהניתוחים. סיווג מוסדות חרדיים נעשה באלגוריתם ייחודי של המחברים.

שיטת רגב וגורדון ושיטת דויטש ושנפלאד מזהות "חרדי בהווה" לפי התשובות של סקר "כוח אדם" שניתנו בשאלה על רמת הדתיות של משק הבית שבו מתגורר הפרט. שיטה זו מוגבלת משום שאינה מזהה יוצאים המתגוררים בבית הוריהם. מגבלה נוספת: הנתונים בסקר זה לא כוללים לנים בפנימיות, אשר שיעורם בקרב גברים חרדים מתחת לגיל 25 גבוה למדי.⁴ מסיבות אלו, סקר "כוח אדם" לוקה בתת-ייצוג של גברים חרדים מתחת לגיל 25, ואם מכילים צעירים מגיל 15, הנתונים המובאים עלולים להציג אומדני יתר של שיעור היוצאים בקבוצות הגיל הללו.

שתי הגישות נבדלות בהגדרת "חרדי בעבר" – רגב וגורדון מגדירים "בן למשפחה חרדית", ומסווגים "משפחה חרדית" לפי אופי מוסדות הלימוד של ילדי המשפחה, ואילו דויטש ושנפלאד מזהים "חרדי בעבר" לפי בוגר ישיבה חרדית בהסתמך על דיווח עצמי כפי שהושב בסקר כוח אדם. שיטת רגב וגורדון מוגבלת באומדן שיעורם של מבוגרים, שכן נתונים מנהליים של מוסדות חינוך זמינים רק החל משנת 1991.

מוגבלתה של שיטת דויטש ושנפלאד מתבטאת בחוסר זיהוי של בוגרי ישיבות תיכוניות חרדיות שלא למדו בישיבה גדולה. בנוסף, כאמור, שיטה זו מתבססת על דיווח עצמי, שאינו מדויק תמיד.

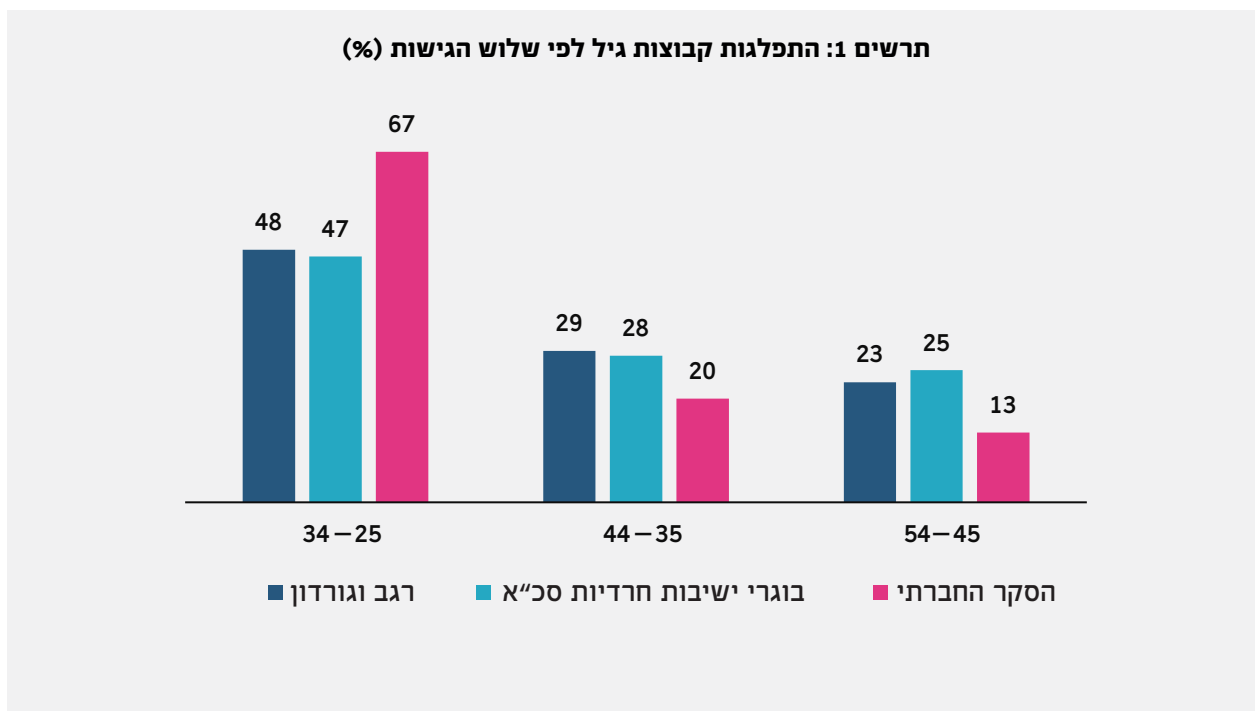
שיטת זיהוי לפי "הסקר החברתי" – הוותיקה שבשיטות זיהוי. בשיטה זו "חרדי בעבר" מזהה לפי דיווח עצמי על רמת הדתיות של המשפחה שבה גדל בהיותו בן 15. "חרדי בהווה" מזהה לפי רמת הדתיות של הפרט ולא של משק הבית שלו.

4 שיעור הגברים לפי סכ"א בממוצע לשנים 2016–2019, בקרב חרדים בקבוצות הגיל 15–17 וכן 18–24 עמד על 41% בלבד, לעומת צפי של כ-51% בגילים אלו (פראן וקלינגר, 2018).

מגבלת הסקר החברתי היא בגודלו הקטן באופן יחסי, ולכן שונות האומדנים גבוהה בקרב היוצאים. וינרב ובלס (2018) מזכירים מגבלה נוספת, והיא שייצוגיות החרדים בסקר החברתי קטנה לגודלם באוכלוסייה, הואיל ושיעורי אי-ההשבה של החרדים גבוהים יותר. יש לציין, כי המחקר שלהם מתייחס לסקר החברתי לפני שינויים שנעשו ב-2010 וב-2013 – אשר צפויים להקטין את הבעיה.⁵

מגבלה נוספת עולה מעדויות הנוגעות לאי-דיוקים בדיווח על רמת הדתיות בשל הטיית "רצייה חברתית" (ראו וינרב ובלס, 2018). אומנם מגבלה זו משותפת גם לנתונים העולים מסקר כוח אדם, אך להשערתנו הטיה זו מתבטאת באופן בולט יותר במענה לשאלה על רמת הדתיות של המשפחה כשהפרט היה בן 15. לפי הספרות המחקרית, מהימנות הדיווח על רמת הדתיות של המשפחה תלויה ברמת הדתיות של המדינה (2010). על כן, אין לשלול שהטיית הרצייה החברתית הובילה לדיווח חסר על שינויים – כך שיוצאים פחות ידווחו שהם גדלו בבית חרדי ומצטרפים פחות ידווחו שגדלו בבית שאינו חרדי.

בנוסף, מסתמן תת-ייצוג למבוגרים יוצאים בסקר החברתי. התפלגות הגיל של היוצאים בסקר החברתי אינה תואמת להתפלגות הגיל כפי שנמצא בעבודותיהם של רגב וגורדון ושל דויטש ושנפלד. הסבר אפשרי לחוסר התאימות: יוצאים מבוגרים נוטים שלא לדייק במענה לשאלה על רמת הדתיות של הבית שבו גדלו, כיוון שבחלוף הזמן נראה להם שמשפחת המוצא שלהם אינה נחשבת כיום לחרדית, והם מפרשים את השאלה "האם גדלת בבית חרדי" לפי הנורמות החרדיות העכשוויות. לבחינת העניין נדרשים מחקרים מעמיקים יותר.

5 כיום החרדים נכללים במשתנים המשמשים ליצירת שכבות הדגימה (על בסיס נתונים מנהליים) ואלו צפויים להקטין את אי ההשבה שלהם. בנוסף, כיוון שכיום החרדים נכללים במשתנים המשמשים ליצירת משקולות הניפוח לאוכלוסייה, סביר להניח שהמשקולות שלהם מייצגות. כדי להעריך את בעיית אי-ההשבה, בדקנו את היחס בין אומדן האוכלוסייה עם משקולות לבין מספר תצפיות בסקר – ערך המייצג את מידת הייצוג של כל תצפית. הניתוח מלמד על דמיון רב של יהודים שאינם חרדים ושל חרדים.

3. מאפייני היוצאים

תקציר:

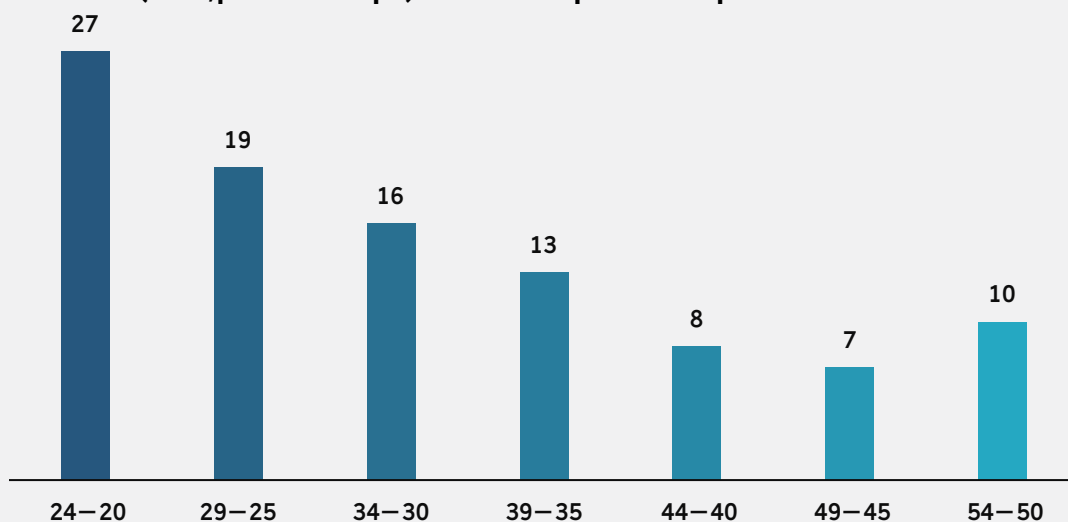
- מספר העוזבים את החברה החרדית בשנת 2022 מוערך בכ-3,500, ועל פי התחזית הסטטיסטית בתוך עשור יגדל מספרם ל-5,000 עוזבים בשנה. יותר מ-16 אלף יצאו בחמש השנים האחרונות ("יוצאים חדשים") ובתוך עשור מספרם צפוי לעלות לכ-23 אלף יוצאים חדשים.
 - כ-80% מהיוצאים מגדירים עצמם דתיים או מסורתיים, אך אין אחדות במקורות הנתונים על שיעור היוצאים המגדירים עצמם "דתיים". לפי נתוני הסקר החברתי 45% מהיוצאים מגדירים עצמם דתיים, ואילו לפי נתוני סקר כוח אדם 52% מבוגרי הישיבות החרדיות מגדירים עצמם כך, ואצל רגב וגורדון הנתון עומד על 64%.
 - שיעור נמוך של בעלי תואר אקדמי הן בקרב היוצאים והן בקרב החרדים: אצל גברים השיעור עומד על 15% (יוצאים) לעומת 7% (חרדים בוגרי ישיבות חרדיות); אצל נשים כרבע (יוצאות) לעומת כ-30% (חרדיות כיום).
 - שיעור גבוה מקרב הגברים היוצאים שירתו בצה"ל (57% לעומת 8% בקרב הגברים החרדים מבית). שיעור היוצאות ששירתו בצה"ל נמוך. בשקלול שירות צבאי ושירות אזרחי שיעור היוצאות ששירתו עומד על 26% לעומת 61% בקרב היוצאים הגברים.
 - המבנה המשפחתי של היוצאים דומה לזה של יהודים שאינם חרדים: בקבוצת הגיל 25–54 שיעור היוצאים הנשואים עומד על 62%, מעט פחות משיעורם בקרב יהודים שאינם חרדים (66%).
- מרבית נתוני הפרק מתבססים על נתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020. לפי סקר זה, כאמור, "חרדי בעבר" מזהה לפי רמת הדתיות של המשפחה שבה גדל בגיל 15. לחלק מן הניתוחים הוספנו השוואה לנתוני סקר כוח אדם (סכ"א) המזהה "חרדי בעבר" כבוגר ישיבות חרדיות (שיטת דויטש ושנפלד). נתוני סכ"א כוללים גברים בלבד. להרחבה על השיטות ראו פרק 2.

3.1 התפלגות קבוצות הגיל באוכלוסיית היוצאים

סעיף זה מציג את התפלגות גילם של היוצאים לפי נתונים ממחקרם של רגב וגורדון (2021), השונים מהנתונים שהתקבלו ב"הסקר החברתי" (ראו סעיף 2.3).

הנתונים מלמדים כי 46% מהיוצאים הם בקבוצת הגיל 20–29, 29% בקבוצת הגיל 30–39 ו-25% מהם בקבוצת הגיל 40–54.

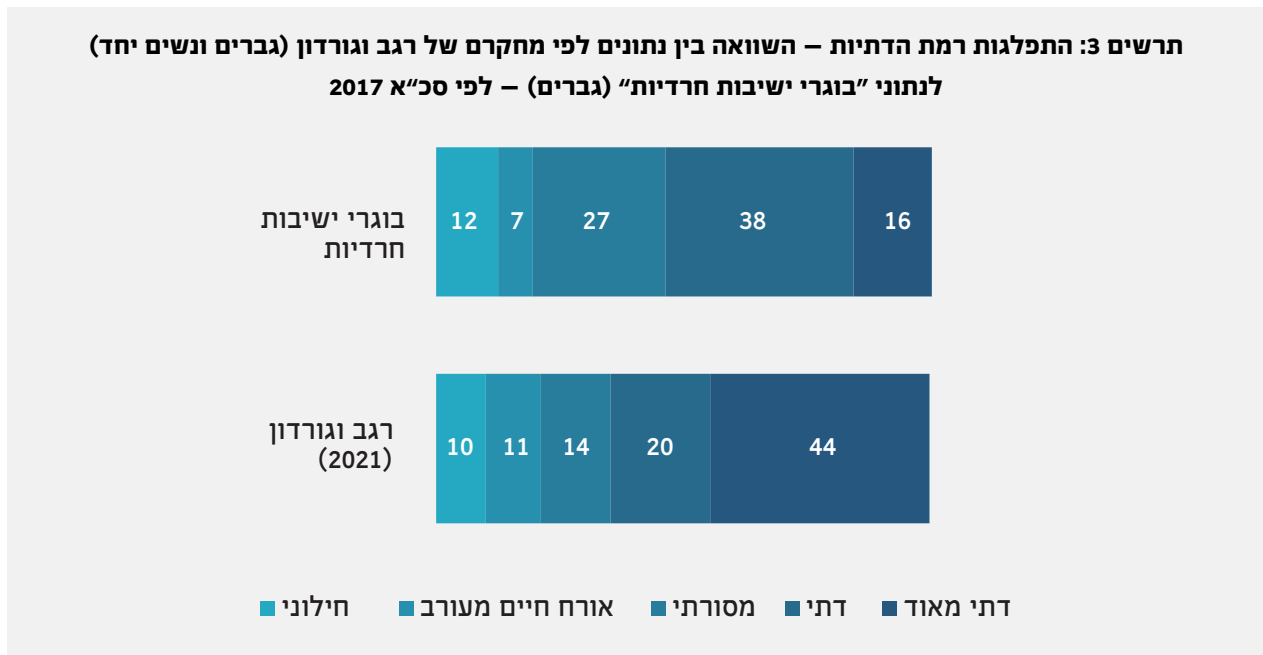
תרשים 2: התפלגות קבוצות גיל בקרב בני 20–54 (מקור: רגב וגורדון, 2021)

3.2 רמות הדתיות של היוצאים

סעיף זה מציג את רמות הדתיות לפי שלוש השיטות: רגב וגורדון 2021 (לפי נתוני סכ"א 2017, גברים ונשים), דויטש ושנפלד (הבוחנים גברים בוגרי ישיבות חרדיות לפי נתוני סכ"א 2017), ולפי דיווח עצמי ב"סקר החברתי" (הנתונים הם לפי ממוצע השנים 2017-2020).

נדגיש כי ניתוחם של רגב וגורדון נוגע לגברים ולנשים בקבוצת הגיל 20-60, ואילו הניתוח שהתבצע על סמך הנתונים הנוגעים לבוגרי ישיבות חרדיות עוסק בגברים בלבד בקבוצת הגיל 25-59. ניתוח רמות הדתיות לפי נתוני הסקר החברתי התבצע לפי מגדר (תרשים 4 בסוף הפרק). בשל ההבדלים בהגדרות, לא הושוו כל נתוני הסקר החברתי לנתונים שעלו מסכ"א.⁶

לפי רגב וגורדון, 64% מהיוצאים הגדירו עצמם דתיים או דתיים מאוד, ו-20% מסורתיים. מנגד, בניתוח של הנתונים על בוגרי ישיבות חרדיות לפי סכ"א 2017, נמצא כי 52% מהיוצאים הגדירו עצמם דתיים או דתיים מאוד, ו-27% מסורתיים. למעשה, שתי השיטות הגיעו לנתון דומה באשר לשיעור היוצאים המגדירים עצמם דתיים מאוד עד מסורתיים (79% אצל רגב וגורדון לעומת 81% בשיטת בוגרי ישיבות חרדיות), וההבדל ביניהן הוא בשכיחות היוצאים המגדירים עצמם "דתיים מאוד": אצל רגב וגורדון שיעורם של אלו גבוה, ואילו בשיטת בוגרי הישיבות החרדיות הממצא מעיד על שיעור נמוך יותר.

בניתוח השוואתי של גברים מול נשים בסקר החברתי נמצא דמיון בין שתי הקבוצות. בממוצע, 45% מהנסקרים (גברים ונשים) הגדירו עצמם דתיים, 45% מסורתי דתי או מסורתי לא כל כך דתי, מול 21% שהגדירו עצמם חילונים.⁷ נתונים אלו תומכים בהשערתנו שהסיבה להבדל בנתונים בין גישת רגב וגורדון לגישות בוגרי הישיבות החרדית נעוצה בהבדל בשיטת זיהוי יוצא, ולא בהבדלי הגיל או אי-הכללת הנשים בשיטות הזיהוי לפי בוגרי ישיבות חרדיות.⁸

6 בסכ"א רמת הדתיות מוגדרת לפי משק הבית, ואילו בסקר החברתי רמת הדתיות מוגדרת לפי הפרט. נוסף על כך, אין אחידות בקטגוריות בשני הסקרים: בסכ"א עבור דתי יש בחירה בין "דתי" ל"דתי מאוד", ובסקר החברתי עבור מסורתי יש בחירה בין "מסורתי דתי" ל"מסורתי לא כל כך דתי".

7 הנתונים אינם מסתכמים ל-100% בשל עיגול המספרים.

8 היה מקום לטעון שהגורם להבדל נעוץ באי-הכללתם של בני 20-24 בשיטת זיהוי יוצאים לפי בוגרי ישיבות חרדיות. לצורך בדיקת סבירות השערה זו ביצענו ניתוח של בוגרי ישיבות לפי קבוצות גיל לשנים 2016-2019 (ראו תרשים בסוף הפרק). הנתונים מעידים על דמיון בין תתי-קבוצות הגיל של בני 25-59, למעט הבדל בשכבת הגיל הבוגרת יותר, בני 45-59. בתתי-קבוצות הגיל של בני 25-44 לא נמצא הבדל מהותי, לכן סביר להניח שהשוני לא נגרם בשל אי-הכללתה של שכבת הגיל הצעירה.

עם זאת, נשוב ונדגיש כי גודל המדגם בסקר החברתי קטן באופן יחסי, ובהתאמה עולה הסיכוי לטעויות מדגמיות, בעיקר בהשוואה בין גברים לנשים.

תרשים 4: התפלגות רמות הדתיות של גברים ונשים בני 20–59

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020.

3.3 גודל אוכלוסיית יוצאי החברה החרדית

אנו משתמשים בהנחות של רגב וגורדון כדי להציג תחזיות על מספר היוצאים הצפוי בכל שנה בעשור הקרוב.⁹

לפי התחזיות, מניין היוצאים בשנת 2022 יעמוד על כ-3,500 וב-2023 צפויים לצאת עוד 3,600. תוך עשור יגיע מספר היוצאים בשנה ל-5,000. מספר היוצאים החדשים – אלו שיצאו בחמש השנים האחרונות – עומד כיום על 16.3 אלף, צפוי להגיע ל-16.9 אלף עד שנת 2023, ול-23 אלף תוך עשור.

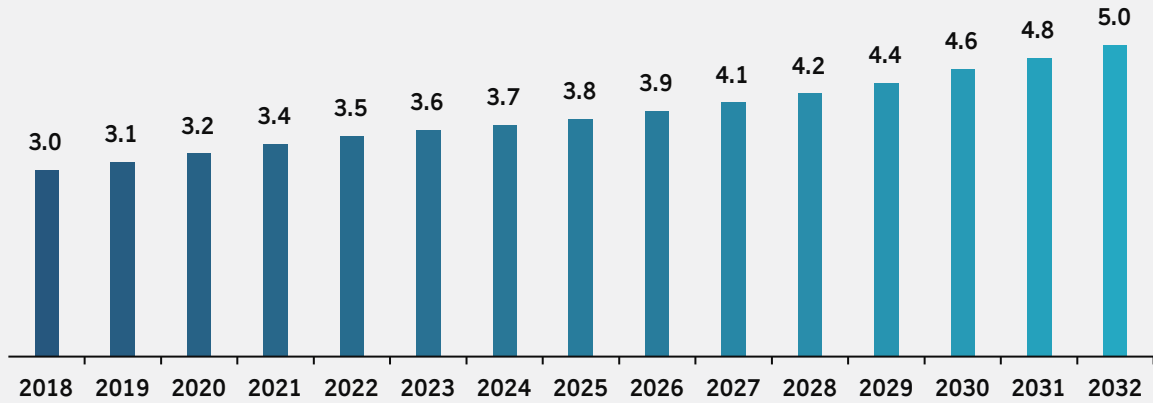
החוקרים רגב וגורדון השתמשו בנתונים המקובצים לחמש שנים. לצורך חישוב תחזיות היוצאים באופן רציף לכל השנים עשינו התאמות¹⁰ אשר הפחיתו את אומדן מספר היוצאים בשנים 2018–2022, אך בטווח הארוך השפעתן מינורית.¹¹

9 הנחות החוקרים, כ-14% מכל שנתון יצאו: 4.5% בגיל 15, 8% מהנותרים בגיל 20, והיתר בגיל 25. הנחות החוקרים מתבססות על חישובי קיבוץ של חמש שנים.

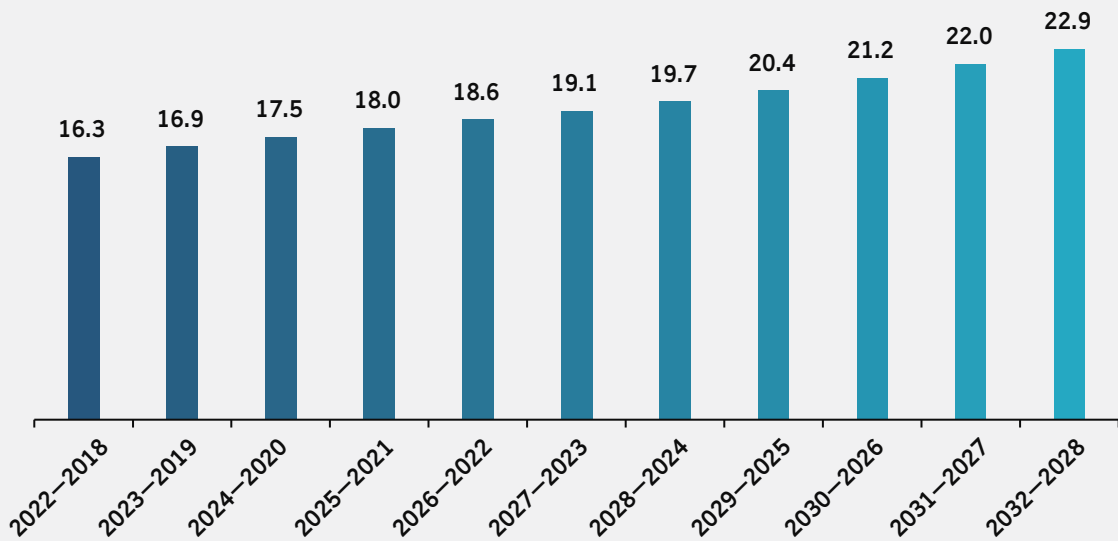
10 הנחנו שאומדן גודל האוכלוסייה בשנת 2017 הוא לפני קיזוז מעברים – כלומר כולל את היוצאים, ואילו רגב וגורדון מניחים שאומדן גודל האוכלוסייה של הלמ"ס בשנה זו אינו כולל את היוצאים (כלומר, ההנחה שלנו מקטינה את השנתון החרדי בשנת הבסיס).

11 בחישוב המקורי המקובץ לפי חמש שנים – ב-2018–2022 יצאו 16.9 אלף, לעומת 16.3 בחישוב הנוכחי, בשנים 2023–2027 יצאו 19.3 אלף, לעומת תחזיתנו העומדת על 19.1 אלף יוצאים, ובשנים 2028–2032 ההפרש בין התחזיות הצטמצם: 23 אלף יוצאים בחישוב המקורי לעומת 22.9 לפי חישובינו.

תרשים 5: מספר היוצאים בכל שנה לפי הנתונים ולפי התחזיות (באלפים)

תרשים 6: תחזיות מספר היוצאים החדשים – יצאו בתוך חמש השנים (באלפים)

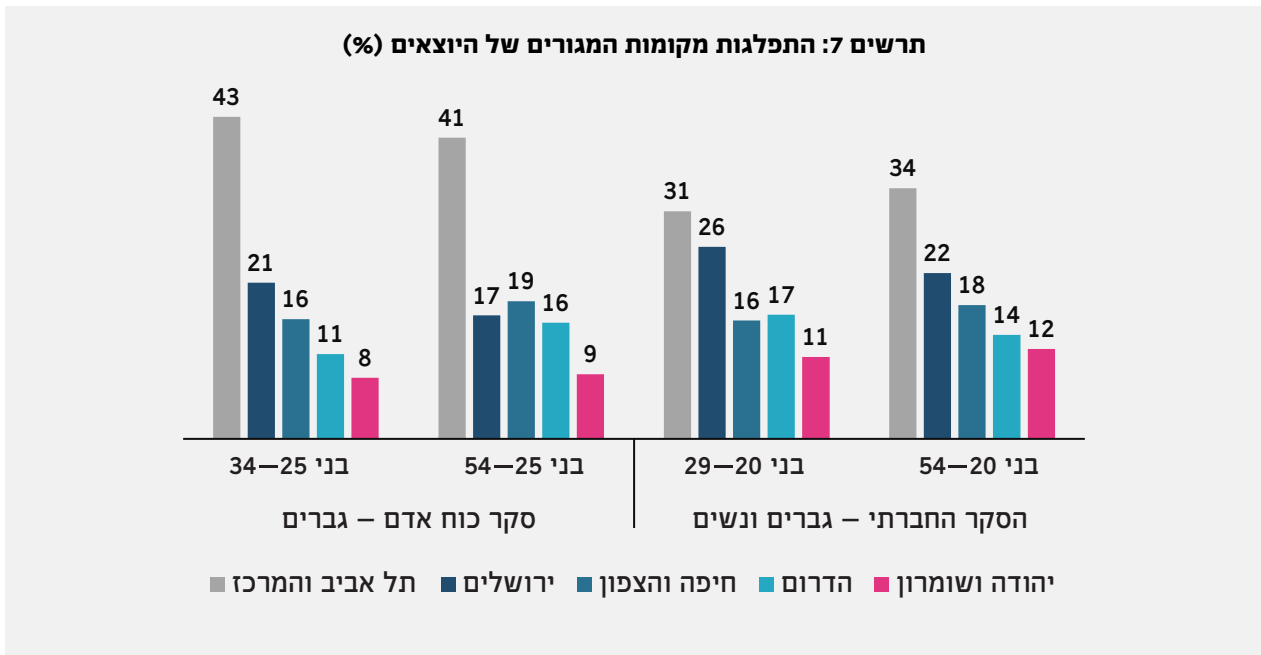

3.4 אזורי מגורים

אוכלוסיית יוצאי החברה החרדית מגיל 20 עד 54 מפוזרת בכל רחבי הארץ.

לפי נתוני הסקר החברתי, 22% מהיוצאים מתגוררים במחוז ירושלים, 34% במחוזות תל אביב והמרכז, במחוזות חיפה והצפון מתגוררים 18% מכלל היוצאים, 14% מתגוררים במחוז הדרום ועוד 12% מתגוררים במחוזות יהודה והשומרון (תרשים 7). הנתונים משלבים גברים ונשים. ניתוח שנעשה לגברים ונשים בנפרד לא העלה הבדלים מהותיים בנתונים אלו. פיזור המגורים דומה גם בקרב קבוצת הגיל 20-29, השנים הראשונות ליציאה. נתון זה רלוונטי לפיתוח שירותים ליוצאים בתחילת דרכם.

מאיך גיסא, לפי סקר כוח אדם וניתוח הנתונים על גברים בני 25-54, שיעור היוצאים המתגוררים במחוזות תל אביב והמרכז עומד על 41%, ובמחוז ירושלים 17% בלבד. נמצא דמיון בפיזור אזורי המגורים בקרב קבוצת הגיל הצעירה (בסכ"א 25-34) לממוצע בקרב בני 25-54. הפערים בין הסקרים יכולים לנבוע מהשוני בהגדרת היוצא, מההבדלים בטווח הגילים, ובשל טעות מדגמית עקב מיעוט יחסי בכמות התצפיות בסקר החברתי.

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017-2020 ולנתוני סכ"א לשנים 2016-2019.

3.5 השכלה גבוהה

שיעור בעלי תארים אקדמיים נמוך יחסית הן אצל היוצאים והן אצל החרדים

נתוני ההשכלה מוצגים בנפרד לגברים ולנשים, כיוון שהרקע ההשכלתי של בוגרי מערכת החינוך החרדית שונה באופן ניכר בין גברים לנשים. עבור הגברים אנו מציגים את נתוני ההשכלה משני מקורות: הראשון הוא סקר כוח אדם המזהה "חרדי בעבר" לפי בוגר ישיבות חרדיות (שיטת דויטש ושנפלד), והמקור השני מתבסס על נתוני הסקר החברתי ועל זיהוי "חרדי בעבר" לפי רמת הדתיות של המשפחה שבה גדל בגיל 15.

התרשים מציג את התפלגות התעודה הגבוהה ביותר, לפי הקטגוריות הבאות:

- תעודת סיום תיכון ומטה (יסודי או לא למדו)
- תעודת בגרות
- אחר: תעודה אחרת או תעודה על-יסודית
- תואר אקדמי, כולל: תואר ראשון, שני או שלישי

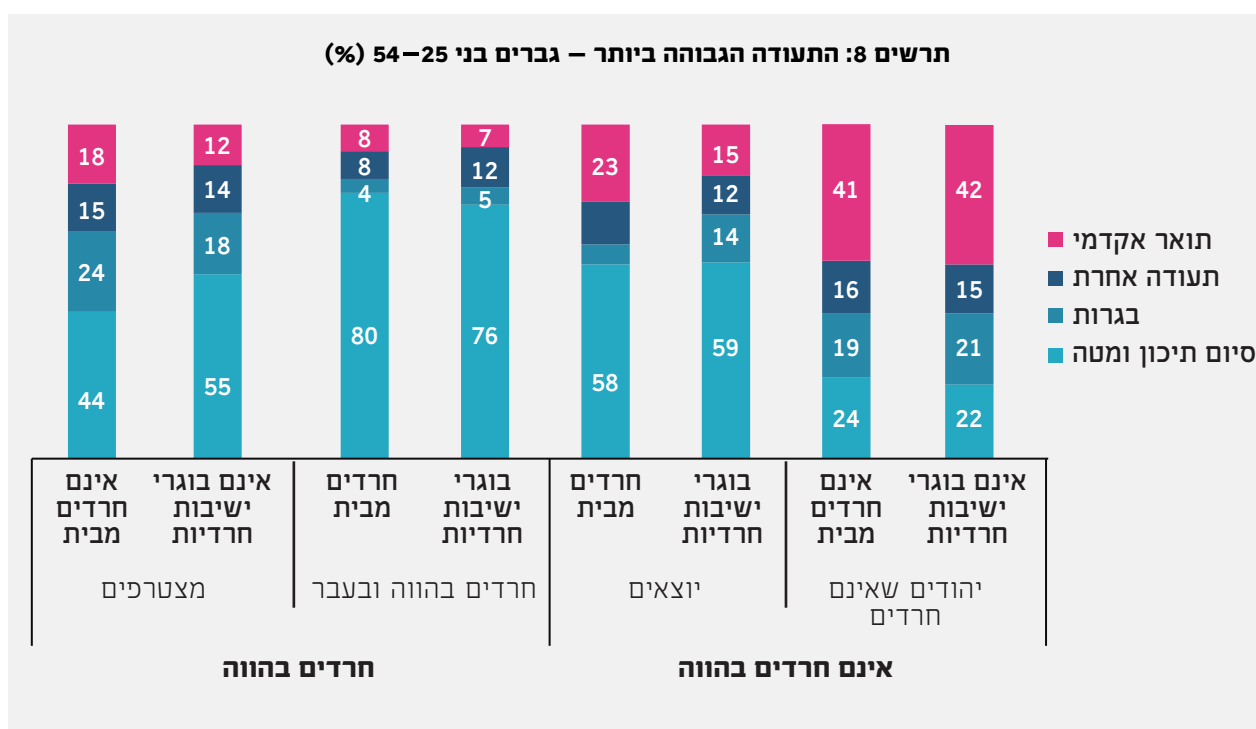
הנתונים מלמדים כי שיעור היוצאים עם תואר אקדמי – הן בקרב הנשים והן בקרב הגברים – נמוך מאוד ביחס ליהודים שאינם חרדים וקרוב יותר לשיעורם בקרב חרדים בהווה ובוגרי ישיבות חרדיות.

אצל גברים, שיעור האקדמאים היוצאים עומד על 15%, לעומת שיעור האקדמאים בוגרי הישיבות החרדיות וחרדים בהווה העומד על 7%. לעומת שתי קבוצות אלו, שיעור האקדמאים שאינם חרדים בהווה ולא היו חרדים בעבר עומד על 42%. נתוני הסקר החברתי מציגים תמונה דומה, אך עם סיכוי גבוה יותר לטעות מדגמית.

חשוב לסייג: מהנתונים לא נוכל להסיק שמתוך הפונים למסלול אקדמי אוכלוסיית היוצאים מצליחה יותר. מספר הפונים ללימודים אקדמיים בקרב גברים חרדים נמוך באופן יחסי הן בשל הימנעותם של חוגים מסוימים מהשתלבות בשוק התעסוקה והן בשל התנגדות אידיאולוגית להשכלה גבוהה. על כן אין לראות בנתונים אלו תמונת מצב משקפת של רמת ההצלחה באקדמיה.

אצל נשים יש הפרדה בין בעלות תואר אקדמי – אחוזים דומים בקרב היוצאות (כרבע) ובקרב החרדיות מבית (30%) – ובין בעלות תעודה המעידה על לימודים לאחר התיכון (אקדמי ואחר), כ-70% מהחרדיות מבית לעומת כ-45% מהיוצאות. הגורם לפער זה עשוי להיות שילוב של אחוז יציאה גבוה יותר בקרב בוגרות בתי ספר חרדיים המגישים לבגרות (כדוגמת מוסדות חב"ד), ואחוז לא מבוטל של יוצאות שבחרו לעזוב את מוסדות החינוך החרדיים לפני תום הלימודים המעניקים תעודת מקצוע.¹² מכל מקום, יש לסייג ממצאים אלו – מספר התצפיות של יוצאות בגילים 25–54 נמוך יחסית (49), והסיכוי לטעויות מדגמיות בקבוצה זו גבוה באופן יחסי.

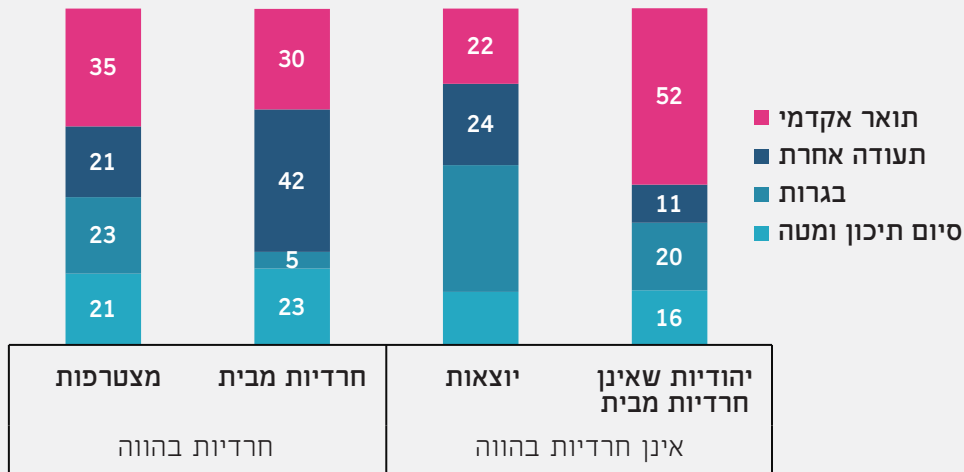
סביר להניח שיש דמיון ברוב החסמים לרכישת השכלה גבוהה בקרב גברים חרדים וגברים יוצאי החברה החרדית

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי.

- חרדים מבית: לפי נתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב בני 25–54.
- בוגרי ישיבות חרדיות: לפי נתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019 בקרב גברים ילידי ישראל בני 25–54.
- בקטגוריות שבהן הסיכוי לטעות מדגמית גבוה באופן יחסי – ראו הגדרה בנספח – הסתפקנו בייצוג גרפי (ללא ספרות).

תרשים 9: התעודה הגבוהה ביותר – נשים בנות 25–54 (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב בנות 25–54.

בקטגוריות שבהן הסיכוי לטעות מדגמית גבוה באופן יחסי – ראו הגדרה בנספח – הסתפקנו בייצוג גרפי (ללא ספרות).

תיבה 1: השתלבות בוגרי החינוך החרדי בלימודים גבוהים

שיעור בעלי השכלה גבוהה מבין בוגרי החינוך החרדי הוא נמוך, דבר העולה בקנה אחד עם פריון נמוך במיוחד של חרדים בשוק העבודה. שיפור ההון האנושי של בוגרי החינוך החרדי, כולל פיתוח תוכניות לשילובם באקדמיה ובהכשרות מקצועיות, הוכר כאינטרס לאומי בהחלטות ממשלה ובדוח ועדת התעסוקה. כדי לשפר את מיומנות העובדים ולהגדיל את רמת הפריון במשק, תומכת המדינה בתוכניות לשילוב חרדים בהשכלה גבוהה. בשנים הראשונות להפעלת התוכניות אוכלוסיית היוצאים לא זכתה ליהנות מהן, על אף שגם אצלה רמות ההשכלה נמוכות ועל אף החסמים שהים לאלו של החרדים, כפי שיתואר להלן.

החם המרכזי נוצר מתמהיל של חסכים לימודיים ומיומנות למידה ברמה נמוכה (משרד העבודה והרווחה, 2020; לוי, 2021; רגב, 2016). חסם מרכזי נוסף הוא קושי כלכלי. קושי זה עלול לעכב רישום ללימודים, ואף להוביל לנשירה לאחר תחילתם בשל הצורך לשלב לימודים ועבודה. מקור קושי זה אינו זהה אצל חרדים ויוצאים, אך הקושי משותף לשתי האוכלוסיות – אצל חרדים הקושי הכלכלי מוגבר עקב הקמת משפחה בגיל צעיר והצורך לפרנסה במקביל ללימודים, ואילו אצל יוצאים הקושי הכלכלי מועצם עקב היעדר עורך משפחתי תומך (הורוביץ, 2018; לוי, 2021).

אל חסמים אלו ניתן להוסיף חסמים המשותפים לקבוצות סגורות. לדוגמה: פערי תרבות, היעדר מידע לא פורמלי על הלימודים והדרישות של מוסדות הלימוד (הורוביץ, 2018; לוי, 2021). חסמים אלו משותפים ליוצאים ולחרדים. חסמים אחרים אופייניים יותר לחרדים. לדוגמה: העדפת לימודים בהפרדה או היעדר תמיכה ציבורית בלימודים באקדמיה (הורוביץ, 2018; רובין, 2020). מנגד, בקרב אוכלוסיית היוצאים הניתוק מהמשפחה עלול להגביר את החסם הכלכלי. התמודדות נוספת אופיינית ליוצאים מתבטאת בצורך להפנות משאבים רגשיים ומשאבי זמן להתאקלמות בחברה בעלת נורמות תרבותיות לא מוכרות, תוך שהם עוברים שינויים זהותיים (הורוביץ, 2018). מובן כי חסמים אינם רק בכניסה ללימודים אלא נמשכים גם במהלך הלימודים עצמם; דבר הבא לידי ביטוי באחוזי נשירה גבוהים, כפי שנמצא בקרב בוגרי החינוך החרדי (רגב, 2016).

התוכניות הייעודיות לחרדים באקדמיה החלו לפעול מסוף שנות ה-90 של המאה ה-20, בעידוד הו"ת-מ"ג (מלאך ואחרים, 2016). היקפי הסיוע הלכו והתרחבו עם השנים, ובשנת 2017 כבר פעלו מסלולים ייעודיים לחרדים ב-19 מכללות ואוניברסיטאות.

המשתתפים במסלולים אלו נהנו מהתאמות לאורח חייהם החרדי, לרבות חיוב לקוד לבוש, ומהטבות שונות כגון הקלות בתנאי הקבלה, שיעורי עזר, תוכניות לימוד מותאמות ומלגות מטעם המדינה (הורוביץ, 2018; Shenfeld, 2020). אופי המסלולים הללו הדיר למעשה את אוכלוסיית היוצאים, כיוון שנדרש מהם "להתחפש" לחרדים כדי ליהנות מההטבות.

בניגוד לתחומים אחרים, הקריטריונים של הות"ת מעולם לא הפלו לרעה יוצאים, אולם בשטח לא היה לכך ביטוי ממשי. בתקופה המדוברת לא פעלו מסלולים ליוצאים, למעט תוכנית סיוע חלוצית לסטודנטים יוצאים באוניברסיטה העברית. התוכנית החלה לפעול במעורבות עמותת "יוצאים לשינוי"; ב-2015 במכינה הקדם-אקדמית וב-2016 גם במהלך הלימודים לתואר (Shenfeld, 2020).

ב-2017 אישרה המל"ג תוכנית חומש להרחבת נגישות ההשכלה הגבוהה לבוגרי החינוך החרדי. התוכנית הקצתה תקציב עבור מלגות ואמצעי סיוע נוספים כמו שיעורי עזר, חונכות אישית, סיוע פסיכולוגי ואבחוני לקויות למידה (זילברשץ, 2017). השינוי המהותי: לראשונה נכלל בתוכנית סעיף מפורש האוסר על אפליית יוצאים. הדבר הושג בעקבות פעילות ארוכת שנים של עמותת "יוצאים לשינוי", שנאבקה למען השוואת זכויות היוצאים לזכויות אחיהם החרדים (שימוע ציבורי – תוכנית חומש לחרדים – חלק 3, 2016). השינוי המבורך חלחל ובשנים האחרונות נפתחו מסלולים ייעודיים ליוצאים במוסדות אקדמיים נוספים, הן עבור הלומדים במכינות הקדם-אקדמיות והן עבור הלומדים לתואר (Shenfeld, 2020).

בעוד שהנחיית המל"ג להכללת היוצאים בין המתקצבים הובילה כאמור לפתיחת תוכניות מותאמות, הרי שיישום הוראת המל"ג למניעת אפליית היוצאים בתוכנית המלגות מטעמה נתקל בקשיים. תוכנית המלגות של המל"ג הופעלה על ידי הגוף החרדי "קרן קמח" (אבגר, 2018), וזה בחר להפנות את תקציב המלגות לחרדים בהווה בלבד.¹³ לאחר חילופי דברים בנושא בין קרן קמח למל"ג, נטען כי גם יוצאים זכאים לקבל את מלגות המל"ג דרך קרן קמח (אבגר, 2018), אולם לא ידוע האם ועד כמה יושמה הנחייה זו. החל מ-2021 עברה הפעלת תוכנית המלגות של המל"ג לידי עמותת "אלומה" (מכתב מל"ג, 2021). בין השנים 2008–2017, נוסף על מלגות המל"ג, הפעיל משרד החינוך תוכנית מלגות לסטודנטים חרדים (אבגר, 2018), ומלגות אחרות ניתנו לסטודנטים חרדים על ידי גופים פרטיים, לדוגמה: תוכנית המלגות של "ידידות טורונטו" (חרדים באקדמיה, אתר ידידות טורונטו). סטודנטים יוצאים אשר אורח חייהם חילוני, יכלו להסתייע בתוכנית המלגות של עמותת "הלל" (השכלה, אתר הלל יוצאים בשאלה).

ב-2021 פרסמה המל"ג מרכז לתוכנית ייעוץ וליווי לסטודנטים בוגרי החינוך החרדי. המרכז כלל התייחסות מפורשת ליוצאים. השירותים המוצעים בתוכנית: ייעוץ אקדמי ותיאום ציפיות לקראת הלימודים, ליווי במהלך הלימודים, סיוע בהשמה בשוק התעסוקה. כל אלו נוסף על המלגות הניתנות על ידי המל"ג ומעטפת הסיוע המתקצבת במוסדות האקדמיים (מרכז המל"ג, 2021).

כיום, אף שיוצאי החברה החרדית מועסקים בשיעורים גבוהים, אחוז המועסקים בתעסוקה לא איכותית גבוה – מה שמעיד על רמת פריון נמוכה אשר נגזרת מרמה נמוכה של מיומנות נדרשת. אולם השינויים שהתחוללו בשנים האחרונות מעודדים ומעוררי תקווה כי אוכלוסיית היוצאים – שכאמור, הוזנחה בעבר – תיעזר בשלל המענים ואמצעי הסיוע החדשים, ואלו יובילו לשיפור המיומנויות של היוצאים, באמצעות רכישת השכלה גבוהה, ולהשתלבות בתעסוקה איכותית.

13 תוכנית המלגות של המל"ג פועלת מ-2012. התוכנית החליפה את מלגות "חרדים לעתידים" של משרד התמ"ת (אבגר, 2018).

3.6 שירות בצה"ל או שירות אזרחי

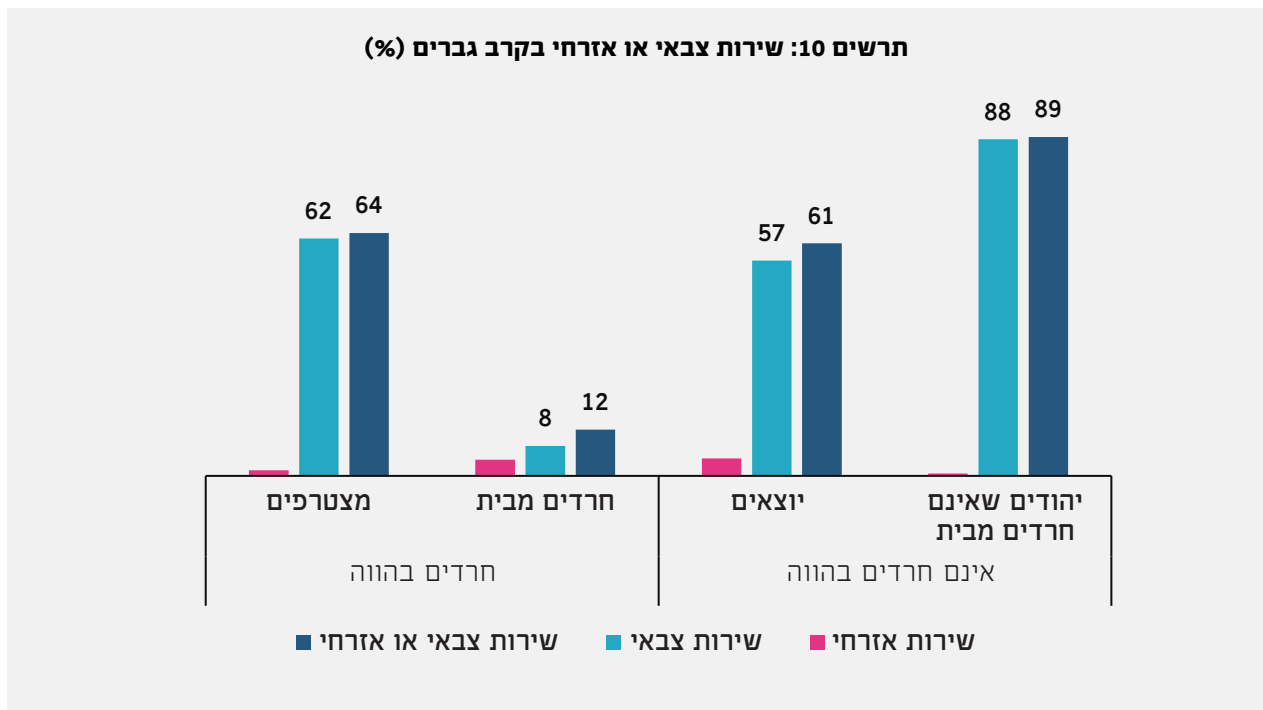
61% מהיוצאים ו-26% מהיוצאות התגייסו לצה"ל או לשירות האזרחי

57% מהיוצאים הגברים שירתו בצה"ל – לעומת 8% מהגברים החרדים

בעבר, הנתונים רמזו כי שיעור היוצאים המתגייסים גבוה: מתוך קרוב ל-2,000 בוגרי ישיבות חרדיות שהתגייסו לצה"ל, כ-50% שירתו ביחידות כלל צה"ליות ולא במסלולים ייעודיים לחרדים (אליהו, 2020).¹⁴ סביר להניח שרובם הגדול לא הקפיד על אורח חיים חרדי. כאן, לראשונה, נחשפים נתונים מייצגים על שיעור המשרתים בקרב אוכלוסיית היוצאים.

נתונים חדשים אלו, שעובדו על בסיס הסקר החברתי של הלמ"ס, מראים כי שיעור היוצאים הגברים שהתגייסו לצה"ל גבוה יחסית ועמד על 57%, זאת בהשוואה ל-87% אצל יהודים שאינם חרדים ורק 8% אצל חרדים מבית. כצפוי, שיעור המשרתים מבין המצטרפים לחרדים גבוה גם כן, 62%. אצל נשים שיעור היוצאות ששירתו בצה"ל נמוך יחסית, ובשקלול עם שירות אזרחי שיעור המשרתות עמד על 26%.¹⁵

נתונים אלו גבוהים מהערכות קודמות; על פיהן, רק 40% מקרב היוצאים הגברים בחרו להתגייס לצה"ל (הורוביץ, 2018).

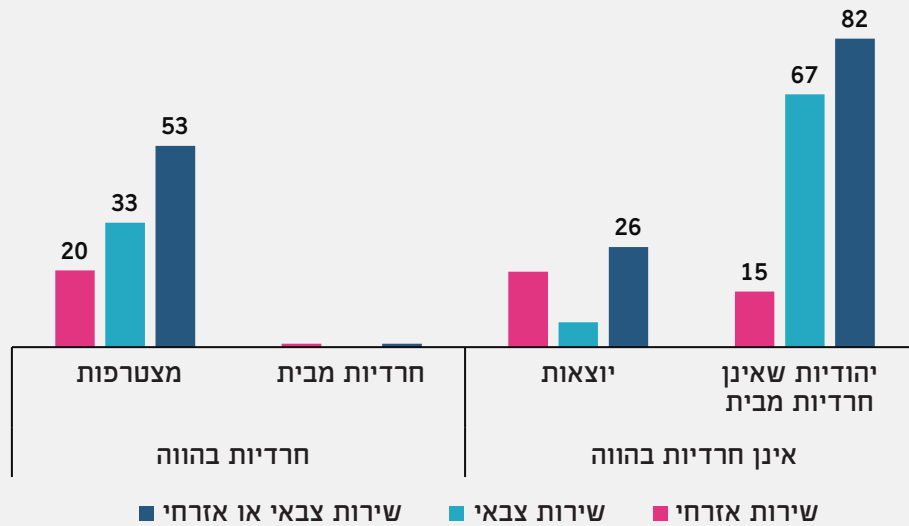
מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודים בני 20–54.

בקטגוריות שבהן הסיכוי לטעות מדגמית גבוה באופן יחסי – ראו הגדרה בנספח – הסתפקנו בייצוג גרפי (ללא ספרות).

14 לפי חוק שוויון בנטל (2014), במניין המתגייסים החרדים נכללים בוגרי מוסדות החינוך החרדי בתנאים שהחוק קבע באשר למשך זמן הלימוד ואופי המוסדות – אך ללא תלות ברמת הדתיות של המתגייס. הגדרה זו, למעשה, כוללת במניין המתגייסים החרדים גם את יוצאי החברה החרדית. להרחבה על כך ראו "דוח נומה" (צה"ל 2020 א).

15 הסיכוי לטעות מדגמית בשיעור הגברים שעשו שירות אזרחי ובשיעור הנשים שעשו שירות צבאי גבוה יחסית לערכים של משתנים אלו. לכן, בעמודות מוצגים אך ורק נתונים של גברים שעשו שירות צבאי ונשים שעשו שירות צבאי או אזרחי.

תרשים 11: שירות צבאי או אזרחי – נשים (%)

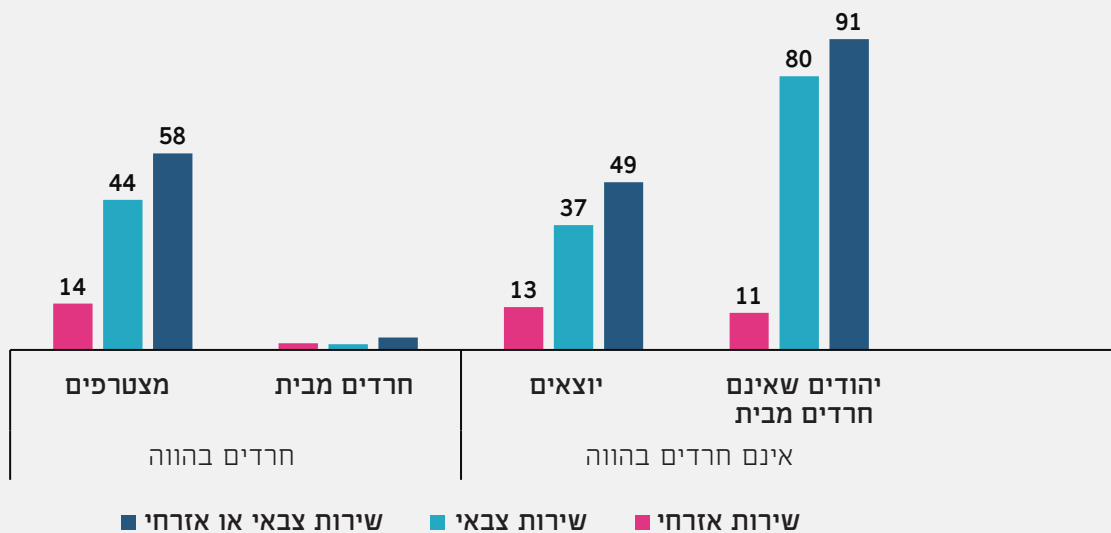

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודיות בנות 20–54.

בקטגוריות שבהן הסיכוי לטעות מדגמית גבוה באופן יחסי – ראו הגדרה בנספח – הסתפקנו בייצוג גרפי (ללא ספרות).

בקרב היוצאים הצעירים, בגילים 20–29, שיעור המשרתים גבוה יותר; 49% שירתו בצה"ל או עשו שירות אזרחי.

תרשים 12: שיעור המשרתים בקרב בני 20–29 (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020

בקרב בני 20–29 – הנתונים מוצגים לגברים ונשים.

בקטגוריות שבהן הסיכוי לטעות מדגמית גבוה באופן יחסי – ראו הגדרה בנספח – הסתפקנו בייצוג גרפי (ללא ספרות).

תיבה 2: יוצאים בצה"ל – מבט היסטורי, חסמים והישגים

אף על פי שלעניין חוק שוויון בנטל יוצאים שמתגייסים נמנים כחרדים (ראו דוח נומה - צה"ל, 2020 א), ושהיוצאים, ככל הנראה, הם כמחצית מהמוכרים כמתגייסים חרדים (אליהו, 2020), עד לאחרונה אוכלוסיית היוצאים לא נהנתה מההטבות הייעודיות לחיילים חרדים.

כדי לעודד גיוס חרדים, העניק צה"ל שלל הטבות למשרתים במסלולים הייעודיים לחרדים, לרבות שיבוצים לתפקידים איכותיים תוך התחשבות בנתונים אישיים ולא בקב"א ודפ"ר, בחוסרי ההשכלה ופערי התרבות. בוגרי החינוך החרדי שבזמן הגיוס לא היו חרדים לא זכו ליהנות מהטבות אלו (אלמסי, 2018; פידלמן, 2014). במשך שנים היוצאים לא הוכרו כאוכלוסייה מובחנת ולא הופעלו תוכניות ייחודיות לשילובם בצבא (אלמסי, 2018).

הפסקת האפליה בצבא הייתה אחת המטרות הראשונות של עמותת "יוצאים לשינוי". במהלך השנים פעלה העמותה מול הצבא, והייתה שותפה לסדרת החלטות ששיפרו בהדרגה את מעמד היוצאים. בשנת 2013, לראשונה, פורסם נוהל צה"לי שהכיר ביוצאים כחרדים. נוהל זה כלל מגוון הטבות שלהן זכאים הן חרדים והן חרדים לשעבר. נטען כי הנוהל יושם באופן חלקי והתפוגג עם הזמן. רק משנת 2018, לאחר עבודת מדיניות של כמה שנים בהובלת העמותה, חודדו הנהלים והתאפשר לכלל בוגרי החינוך החרדי – ללא תלות ברמת הדתיות שלהם וללא קשר לסוג היחידה שבה הם משרתים – ליהנות מהטבת השלמת השכלה בארבעת החודשים האחרונים לשירותם, וזאת דרך מנהלת החרדים הצבאית (אלמסי, 2018).

אך גם בנוהל זה התגלו קשיי מימוש. לדוגמה: יוצאים רבים (וחרדים ששירתו ביחידות הכלליות) לא יכלו להשתתף בקורסי תג"ת (תעודת גמר תיכון) מאחר שרשמית נחשבו לבוגרי 12 שנות לימוד. נוסף על כך, הטמעת הנהלים הייתה חלקית ונדרש מהיחידה לשחרר את החייל, זאת בשונה מהמתרחש במסלולים החרדיים, שבהם היציאה ללימודים מובנית כחלק מהתוכנית; אפשרויות השלמת ההשכלה היו ברמה נמוכה יותר מאשר במסלול החרדי (שבו נכללו מכינה קדם-אקדמית, השלמת בגריות ושיפורן, לימודים לתעודת הנדסאי ולימודים מקצועיים אחרים) (אליהו, 2020).

ב-2021 פרסם צה"ל נוהל חדש, ועל פיו יש להעניק לכל החיילים בוגרי החינוך החרדי – כולל יוצאים ומשרתים במסלולים הכלליים, זכויות זהות לאלו שמוענקות לחרדים שמתגייסים. מדיניות זו הוגדרה כגישור על ה"פערים שהתקיימו לאורך שנים בין הנהוג במדיניות מסלולי החרדים הייעודיים, לבין המדיניות המיושמת על בוגרי החינוך החרדי שאינם משתייכים למסלולים אלו".

המדיניות הקנתה זכויות לפני השירות: דחיית גיוס למען שיפור נתוני איכות (קב"א ודפ"ר) באמצעות השלמת בגריות, לימודים במכינות מקצועיות וכיו"ב; השלמת השכלה (מכינה קדם-אקדמית ועבודה) בעת הגיוס ולא בסופו; מיון לכל יעדי השיבוץ, גם על בסיס ראינות אישיים (ולא רק לפי נתוני איכות). נוסף על כך, הרפורמה התייחסה גם לזכויות במהלך השירות: הכרה חריגה של "חייל בודד" – בחינת זכאות במקרים של מחסור בעורף משפחתי תומך, גם אם קיים קשר כלשהו עם המשפחה; הקלות ביציאה לקצונה – הערכה על סמך המלצות מפקדים ומבד"קים, ולא על סמך נתוני איכות.

כמו כן, על פי הרפורמה, ניתנו זכויות גם עם תום השירות: השתתפות בתוכניות הכנה לאזרחות – השלמת השכלה / תג"ת / הכנה לבגריות בשמונת החודשים האחרונים של השירות; הכשרות מקצועיות לשוק העבודה; סדנאות הכנה לאזרחות; זכויות מטעם האגף והקרן לחיילים משוחררים במשה"בט.

בפועל, הזנת האינדקסציה במערכות הצבא כבוגרי החינוך החרדי לא הייתה אוטומטית, ורק מלש"בים וחיילים שהסתייעו בעמותות שונות וביקשו שיוכרו כבוגרי החינוך החרדי קיבלו הכרה וזכויות. נוסף על כך, החיילים נאלצו לבחור בין השלמת תג"ת לבין יציאה לשנת מעו"ף. עבור חיילות התעורר קושי נוסף: על פי המדיניות, האחריות על יציאה לשנת מעו"ף נשארה אצל מנהלת החרדים הצבאית, ונטען כי בשל אילוצים טכניים הקשורים במערכות המנהלת, חיילות יוצאות התקשו למצוא את זכותן לצאת לשנת מעו"ף.

ביולי 2022 התפרסמה מדיניות שהרחיבה וייעלה את המדיניות הקודמת (שנכנסה לתוקף בינואר 2021). על פי המדיניות החדשה, כל מלש"ב שלמד במוסד חרדי החל מכיתה ח' יוכר אוטומטית כבר בהתייצבות לצו ראשון. נוסף על כך, הזנת האינדקסציה תתאפשר גם עבור בוגרי מוסדות לימוד חרדיים שאינם מוכרים ככאלה ברישומי משרד החינוך (בעיקר מוסדות לימוד של זרמים שמסרבים לקבל כסף מהמדינה ומשום כך אינם מוכרים כלל ובוגריהם לא כלולים בצו שר הביטחון – ראו "דוח נומה" (צה"ל 2020 א)). כמו כן, מוסדות לימוד שמוגדרים "רתיים" ברישומים אולם בפועל אופיים חרדי, כדוגמת מוסדות

חב"ד). הגדרת הכלולים ברפורמה עודכנה אך היא – "הגדרה מרחיבה" – לכל מי שלמדו כל פרק זמן שהוא במוסד חינוך חרדי מכיתה ח' (בעבר המדיניות חלה על מי שלמד במוסדות אלו שנתיים לפחות מאז כיתה ח') וכן חודדו הנהלים כך שהמדיניות תחול על גברים ונשים כאחד.

בסעיפי המדיניות מפורטות הקלות רבות במיונים של בוגרי החינוך החרדי במסלולים הכלליים – בכללן: השתתפות חוזרת ביום המא"ה לצורך שיפור נתונים, אפשרות התמיינות ליעדי איתור (טיס, חובלים, סייבר וכדומה) על סמך ריאיון אישי ולא על סמך נתוני איכות ועוד. כמו כן, הוסדרה היציאה לשנת מעו"ף נוסף על התג"ת, ונקבעו הגורמים האחראיים על היציאה לשנת מעו"ף עבור המשרתים במסלולים הכלליים: מנהלת החרדים הצבאית אחראית למימוש עבור כל הגברים בוגרי החינוך החרדי – לרבות יוצאים, ומנהלת שער לעתיד אחראית למימוש עבור נשים.

המדיניות החדשה, אשר נשענת על החלטות ושינויים קודמים, נועדה לתקן עוול של שנים ולהשוות את זכויות היוצאים והחרדים המשרתים במסלולים הכלליים לזכויות בוגרי החינוך החרדי המשרתים במסלולים ייעודיים לחרדיים, וכן לאפשר לנשים בוגרות החינוך החרדי לשרת בצה"ל בעזרת התאמות נדרשות.

בראייה קדימה, יש לוודא ששינויי המדיניות המבוצעים יוטמעו באופן מוצלח במערכות הצבא, ושכלל הגורמים הרלוונטיים בצה"ל יכירו את המענים עבור יוצאים וחרדים המשרתים במסלולים הכלליים. ישנם מלא של המדיניות החדשה יאפשר ליוצאות וליוצאים להשתלב באופן מיטבי בצה"ל ויסייע להם גם בחיים האזרחיים המצפים להם עם תום השירות.

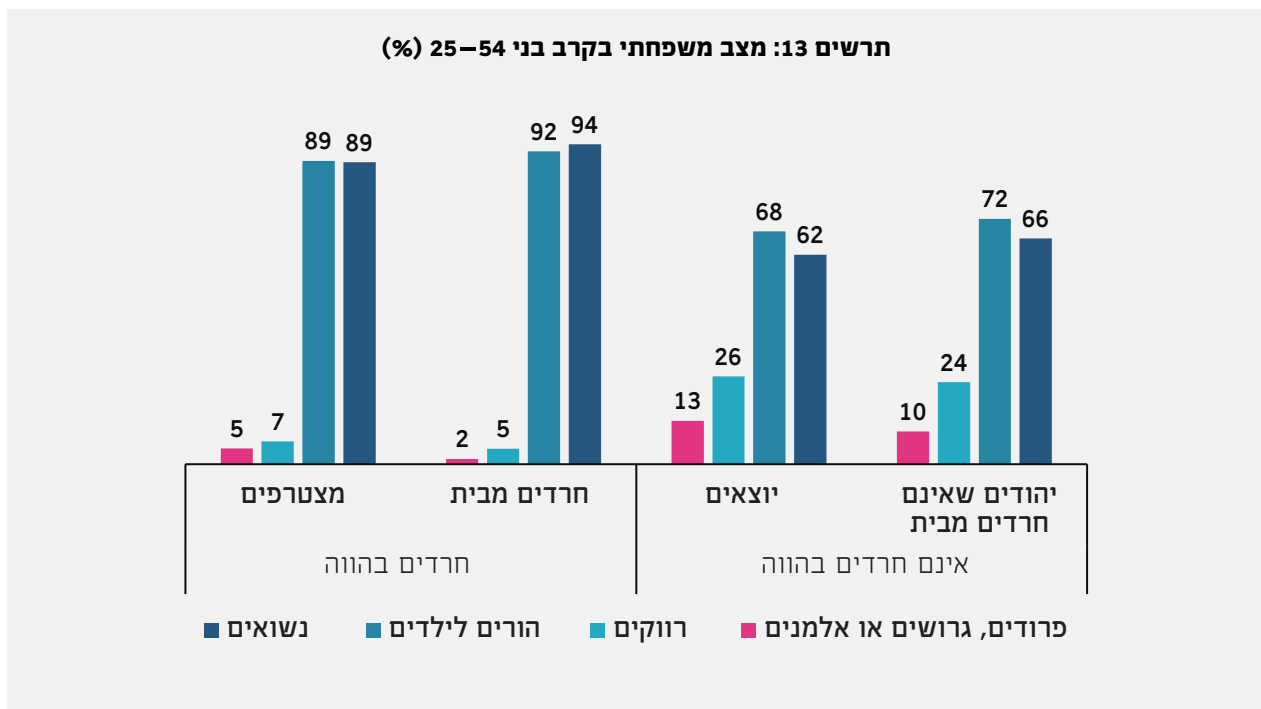
לוח ת-2: סיכום השינויים

המדיניות	השינוי	בעיות שלא טופלו
נוהל 2013 (צה"ל 2013)	נוהל צה"לי ראשון המכיר ביוצאים כבוגרי החינוך החרדי.	היישום היה חלקי והתפוגג עם הזמן.
חוק שוויון בנטל (2014)	חרדי הוגדר לפי אופי המוסד החינוכי שבו למד, ללא תלות ברמת הדתיות שלו בהווה.	
נוהל 2018 (צה"ל 2018)	פתיחת האפשרות להשלמת לימודים בתום השירות עבור כל בוגרי החינוך החרדי, לרבות יוצאים, המשרתים במסלולים כלליים.	אפשרויות הלימודים עבור יוצאים היו מועטות ביחס לחרדים בהווה. לא היו התאמות ליוצאים בשלב המיונים.
נוהל 2021 א (צה"ל 2020 ב)	הכרת צה"ל בחייל כבוגר החינוך החרדי ללא תלות ברמת הדתיות שלו או אם הוא משרת במסלולים ייעודיים לחרדיים. השוואת ההתאמות לחיילים המשרתים במסלולים כלליים להתאמות שניתנו עד אז רק לאלו המשרתים במסלולים הייעודיים לחרדיים: מיון מותאם, פתיחת האפשרויות ליציאה לקצונה, להשלמת השכלה ועוד.	בוגרי החינוך החרדי המשרתים במסלולים הכלליים – בפועל או מלש"בים – נדרשו לעבור הליך שכלל בקשה להכרה וסיוע של עמותות הפעילות בתחום, ונאלצו לבחור בין השלמת תג"ת לבין יציאה לשנת מעו"ף. חיילות בוגרות החינוך החרדי התקשו לצאת לשנת מעו"ף.
נוהל 2021 ב (צה"ל 2021)	ההכרה כחייל בודד תקפה גם אם לחייל/ת קשר מסוים עם המשפחה.	
נוהל 2022 (צה"ל 2022)	זיהוי בוגר החינוך החרדי נעשה באופן אוטומטי כבר מהצו הראשון. פתיחת האפשרות לשלב השלמת תג"ת עם יציאה לשנת מעו"ף. הסדרת יציאה לשנת מעו"ף עבור נשים בוגרות החינוך החרדי.	

3.7 מצב משפחתי

המאפיינים המשפחתיים של יוצאי החברה החרדית דומים לאלו של יהודים שאינם חרדים מבית לא חרדי (תרשים 13). בממוצע לשנים 2017–2020 62% מיוצאי החברה החרדית בני 25–54 היו נשואים, לעומת 66% בקרב יהודים שאינם חרדים מבית, 94% בקרב חרדים מבית ו-89% בקרב מצטרפים לחברה החרדית. כרבע מיוצאי החברה החרדית היו רווקים, זאת בדומה למצבם של יהודים שאינם חרדים מבית לא חרדי, שיעור גבוה באופן ניכר משיעור הרווקים בקרב החרדים, שכאמור רובם נשואים. גם בשיעור הגרושים אין הבדל ניכר בין אוכלוסיית היוצאים ובין יהודים שאינם חרדים.¹⁶ שיעור היוצאים הגרושים/פרודים/אלמנים עומד על 13%. נסייג: הסיכוי לטעות מדגמית בהקשר לשיעור זה גבוה באופן יחסי.

המבנה המשפחתי של היוצאים דומה לזה של יהודים שאינם חרדים

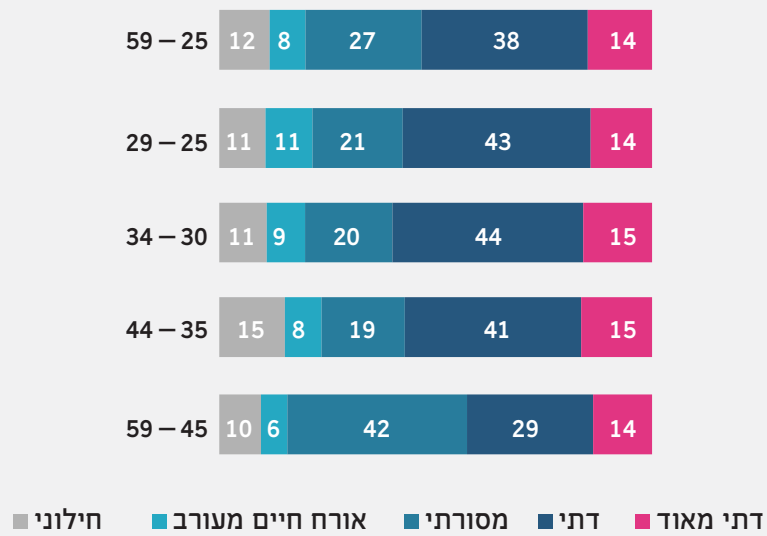

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודים בני 25–54.

16 יש לציין כי שיעור הצעירים בקרב היוצאים גבוה יחסית, כך שאם היינו משקללים את שיעור הנשואים עם התפלגות הגיל של יהודים שאינם חרדים, סביר להניח ששיעור הנשואים בקרב היוצאים היה עולה.

3.8 נתונים משלימים

תרשים 14: רמת הדתיות של יוצאים בשיטת דויטש ושנפלד (בוגרי ישיבות חרדיות שאינם חרדים בהווה)
לפי קבוצות גיל (סכ"א 2016–2019)

4. תעסוקה לגברים

תקציר:

- השתתפות היוצאים בכוח העבודה דומה לזה של יהודים שאינם חרדים, אך במאפייני התעסוקה הם דומים יותר לחרדים בוגרי ישיבות חרדיות.
- בשנים 2016–2019 שיעור המועסקים בקרב היוצאים עלה מ-79% ל-83%, והממוצע של אותן שנים עמד על 81%. שיעור המועסקים שאינם חרדים עמד על 90% בכל השנים הללו, אצל חרדים בוגרי ישיבות חרדיות השיעור נע בין 48%–49%, ועמד על 60% בקרב המצטרפים לחרדים.
- שיעור השתתפות היוצאים בכוח העבודה גבוה, אך רחוק ממיצוי. אצלם הפער בין היצע עבודה ובין תעסוקה בפועל הוא הגדול ביותר, ולכן פוטנציאל השיפור בקרבם גבוה יותר ביחס לחרדים וביחס ליהודים שאינם חרדים.
- מרבית היוצאים מועסקים במקצועות שלהם נדרשות מיומנויות נמוכות וממוצעי השכר בהם נמוכים.
- מבין כלל המועסקים, שיעור המועסקים בהייטק בקרב יוצאים דומה לשיעורם בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות.

4.1 מבוא

בפרק זה, לראשונה בספרות המחקר, יוצגו נתונים מייצגים על תעסוקת גברים יוצאים ושיעורי האבטלה בקרבם, וכן ניתוח מאפייני המועסקים, ובכללם שיעור המועסקים בהייטק.¹⁷ זיהוי היוצאים בפרק זה הוא לפי שיטת דויטש ושנפלד, על פיה "יוצאים" הם בוגרי ישיבות חרדיות שבהווה אינם משתייכים למשק בית חרדי. להרחבה על השיטה ראו פרק 2.

מקור המידע בפרק זה הוא נתוני "סקר כוח אדם"¹⁸ של הלמ"ס לשנים 2016–2021 – אוכלוסיית סקר זה גדולה, דבר המאפשר ביצוע פילוחי משנה ומעקב אחר מגמות התעסוקה. הניתוחים בפרק מתייחסים לגברים יהודים, ילידי ישראל, בגילים 25–54.

הנתונים מלמדים כי שיעור השתתפות של יוצאים בכוח העבודה (תעסוקה בפועל וחיפוש עבודה) דומה לזה של יהודים שאינם חרדים, אך מאפייני המקצועות שונים באופן ניכר; גברים יוצאים מועסקים במקצועות בעלי פריון נמוך, הדורשים רמות מיומנות נמוכות ומתאפיינים בשכר נמוך, זאת אף בהשוואה לחרדים בוגרי ישיבות חרדיות. במקצועות ההייטק ובמשלחי יד אקדמיים שיעור המועסקים בוגרי ישיבות חרדיות, יוצאים וחרדים כיום, הוא נמוך מאוד.

עוד מלמדים הנתונים כי שיעור המובטלים (מחפשי עבודה באופן אקטיבי) בקרב היוצאים גבוה – הן ביחס לשיעורם בכוח העבודה והן ביחס לכלל האוכלוסייה. שיעור מחפשי העבודה הגבוה מעיד על פוטנציאל גידול כמות המועסקים, שגם כך גדולה מאוד בהשוואה לחרדים כיום.

17 הפרק הוא תקציר מתוך עבודה שתפורסם בקרוב.

18 סקר "כוח אדם" משלב פקידות חוזרות ופקידות חדשות. בסיס הניתוח הוא ממוצע נע של שנתיים רצופות. מינימום התצפיות היחידניות בשנתיים רצופות: 350 בשנים טרום הקורונה ו-313 בשנת הקורונה.

4.2 מדדי תעסוקה

4.2.1 שיעור המועסקים

שיעור המועסקים בקרב יוצאים עמד על 81% – לעומת 90% אצל יהודים שאינם חרדים ו-48% אצל חרדים בוגרי ישיבות חרדיות

שיעור המועסקים מוצג עבור שתי הגדרות של מועסקים:

- **מועסקים:** כלל המועסקים שעבדו בשבוע שקדם לעריכת הסקר, לרבות אלו שנעדרו זמנית ממקום העבודה (בשל יציאה לחופשה או חל"ת).
- **מועסקים בפועל:** כלל המועסקים שעבדו לכל הפחות שעה בשבוע שקדם לעריכת הסקר. נעדרים זמנית ממקום העבודה נחשבים כלא מועסקים.

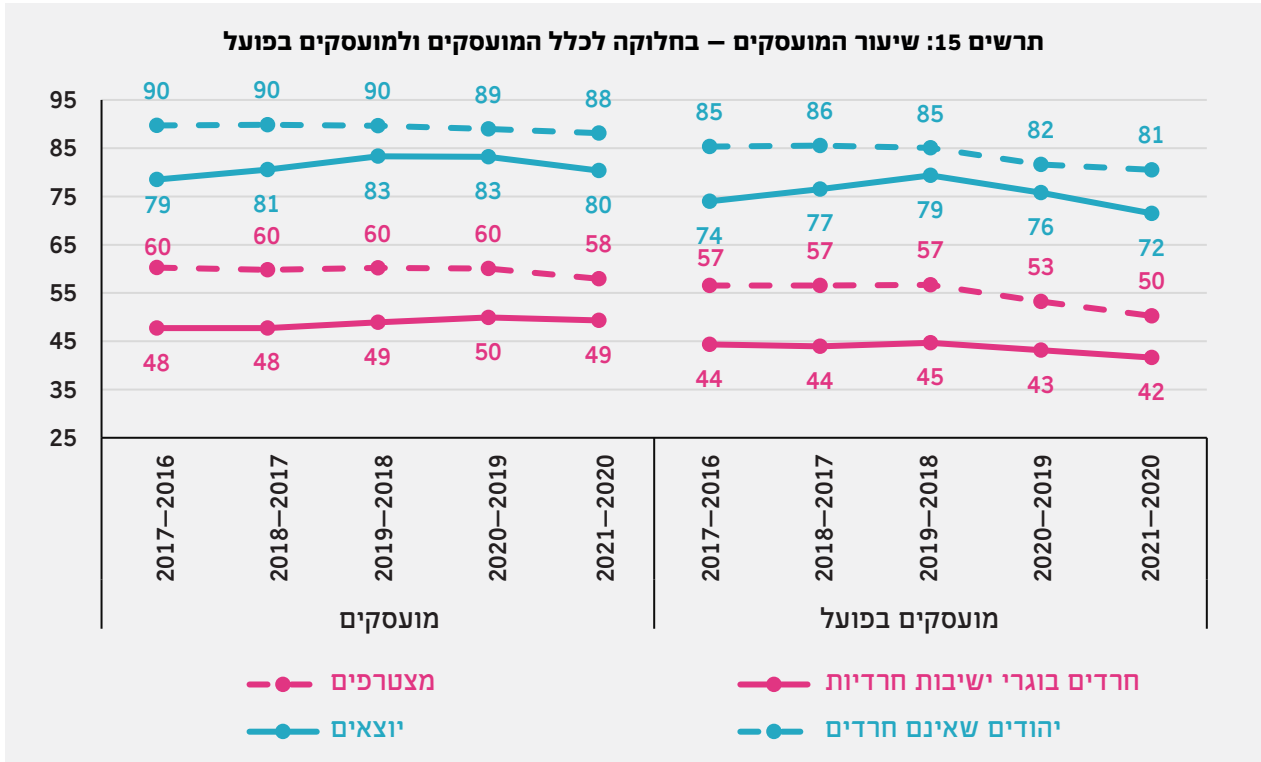
בשנים 2016–2019 שיעור המועסקים בקרב היוצאים עלה מ-79% ל-83%. הממוצע של אותן שנים עמד על 81% (נתוני הממוצע בלוח נ-3 בנספח). שיעור המועסקים בקרב יהודים שאינם חרדים עמד על 90% לאורך כל התקופה, בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות השיעור נע בין 48%–49%, ו-60% בקרב המצטרפים (תרשים 15).

כאמור, הנתונים כוללים גם את המועסקים ששהו בחופשה או יצאו לחל"ת. בדרך כלל, שימוש כזה בנתונים משרטט תמונה טובה של שיעור המועסקים, כיוון שגם לאלו שנעדרו זמנית ממקום עבודתם היו ביטחון תעסוקתי ומקום עבודה לשוב אליו. בשנות הקורונה (2020–2021) המצב השתנה: מועסקים רבים הוצאו לחל"ת ושוק התעסוקה שינה פניו. על כן, התייחסות לנעדרים באופן זמני כמועסקים לא יכולה לשקף תמונת מצב אמיתית של שיעור התעסוקה והמגמות. כדי לזהות מה היה שיעור המועסקים בפועל בשנות הקורונה וכיצד היא השפיעה על מגמות ההשתלבות בשוק התעסוקה, הוספנו כמדד משווה את שיעור המועסקים בפועל לעומת שיעור המועסקים הרגיל.¹⁹

לפי הנתונים, תקופת הקורונה התאפיינה בצניחה כוללת בשיעור המועסקים בפועל והירידה החדה ביותר נרשמה בקרב היוצאים. ב-2019 שיעור המועסקים בפועל בקרב היוצאים עלה מ-74% כפי שנמדד ב-2016 ל-79%, ואילו בשנות הקורונה שיעורם צנח ל-72%. נתון זה משקלל ירידה של 3 נקודות האחוז בשיעור המועסקים הרגיל ועוד עלייה של 5 נקודות האחוז בשיעור הנעדרים זמנית.

19 גם בנק בישראל הציג חלוקה דומה; בדוח השנתי לשנת 2021 (בנק ישראל, 2022) הובאו נתוני תעסוקה עם ובלי נעדרים זמנית ממקום העבודה.

בשנות הקורונה חלה ירידה בתעסוקת היוצאים

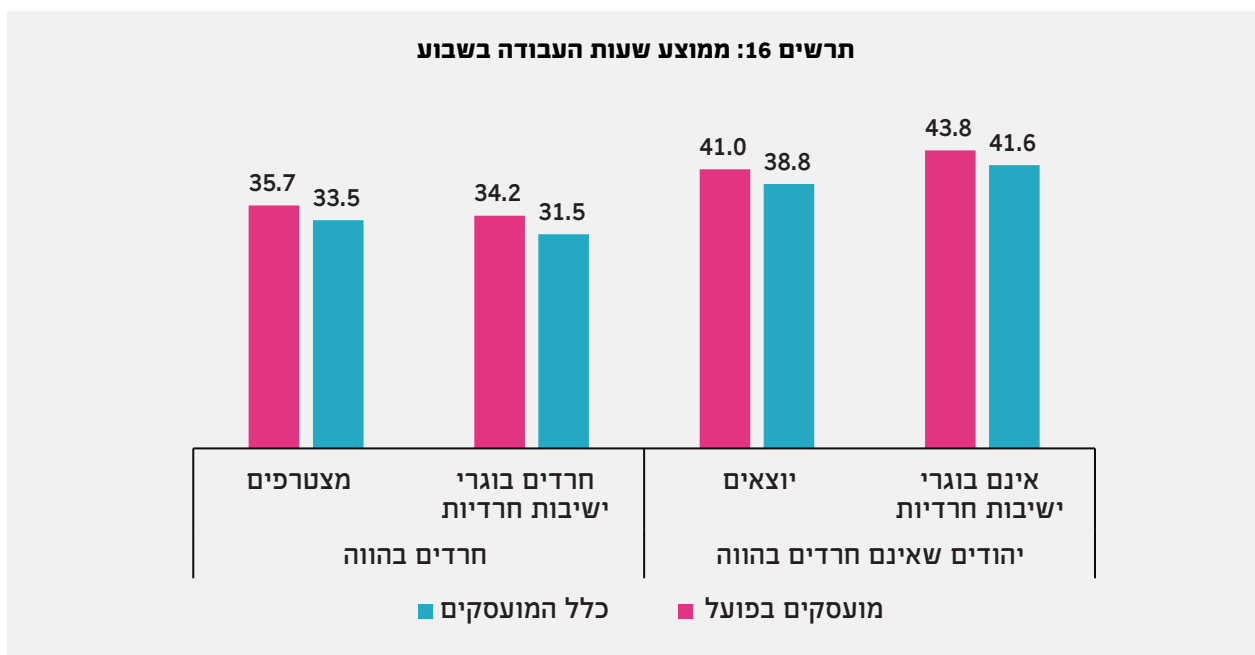

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016-2021. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25-54.

4.2.2 ממוצע שעות העבודה של המועסקים

מוצגים שני מדדים של שעות העבודה השבועיות (בהתאם לשתי הגדרות של מועסק שהובאו בסעיף הקודם):

- **ממוצע שעות העבודה של כלל המועסקים.** במדד זה הוכללו גם מועסקים שנעדרו ממקום עבודתם בשבוע שקדם לסקר, ועבורם הוזנו אפס שעות עבודה.
 - **ממוצע שעות עבודה של המועסקים בפועל.** במדד זה הוכללו מועסקים שעבדו לכל הפחות שעה בשבוע שקדם לעריכת הסקר.
- ממוצע שעות העבודה של יוצאים נמוך מעט מזה של יהודים שאינם חרדים וגבוה באופן ניכר מהממוצע בקרב חרדים – הן בגרי ישיבות חרדיות והן מצטרפים.

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל, בני 25–54, שהיו מועסקים באותן שנים.

4.2.3 שיעור המובטלים ופוטנציאל גידול שיעור המועסקים

"מובטלים" הם מי שבעת עריכת הסקר לא היו מועסקים אך חיפשו עבודה באופן אקטיבי. הנמנים על קבוצה זו מעוניינים להשתלב בשוק העבודה ומוכנים להשקיע בכך.

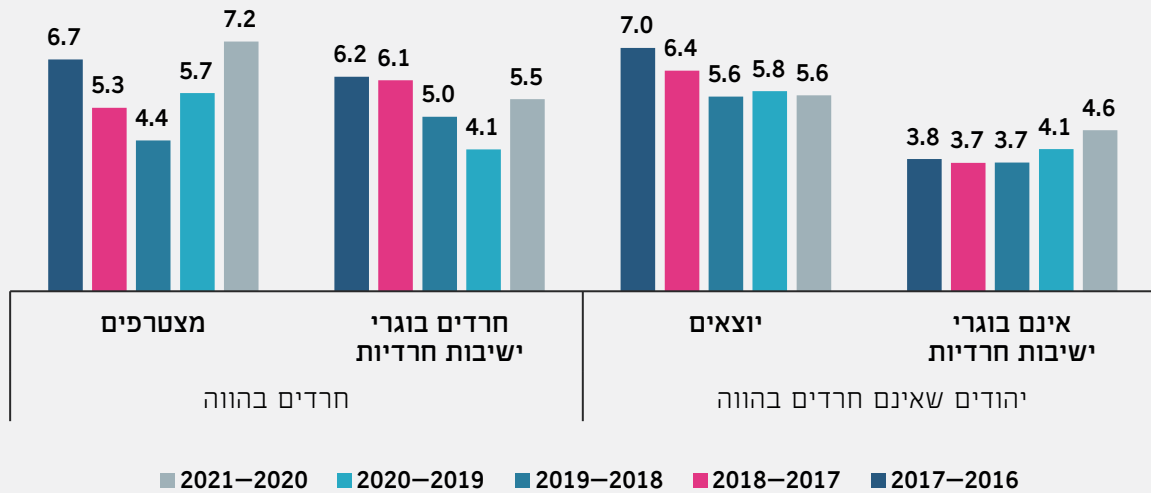
הממצא העיקרי העולה מניתוח הנתונים בפרק זה מדגים את הפוטנציאל להגדלת שיעור המועסקים בקבוצת היוצאים; אך שכ-80% מהם מועסקים, שיעור המובטלים בקרבם הוא הגבוה ביותר בהשוואה לגודלם באוכלוסייה.

שיעור גבוה של מחפשי עבודה בקרב היוצאים

אנו מציגים שני מדדים של שיעור המובטלים:

- **שיעור המובטלים מתוך כוח העבודה** (כוח העבודה הוא כלל המועסקים ומחפשי העבודה): מציג את שיעור מחפשי העבודה באופן אקטיבי ב-4 השבועות שקדמו לסקר. הגדרה זו היא המקובלת להצגת שיעורי אבטלה.
- **שיעור מובטלים או מתייאשים מחיפוש עבודה מתוך כלל האוכלוסייה**. מדד זה מכליל במחפשי עבודה גם "מתייאשים מחיפוש עבודה", שהם: לא מועסקים, יכולים ומעוניינים לעבוד, בשנה החולפת חיפשו עבודה באופן אקטיבי, אך ב-4 שבועות שקדמו לסקר לא חיפשו עבודה כיוון שחשבו שלא ימצאו משרה מתאימה. בשונה משיעור המובטלים, הנמדד מתוך כוח העבודה בלבד, במדד זה השיעור הוא ביחס לכלל האוכלוסייה.

תרשים 17: שיעור המובטלים – מחפשי עבודה מתוך כוח העבודה (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2021. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54.

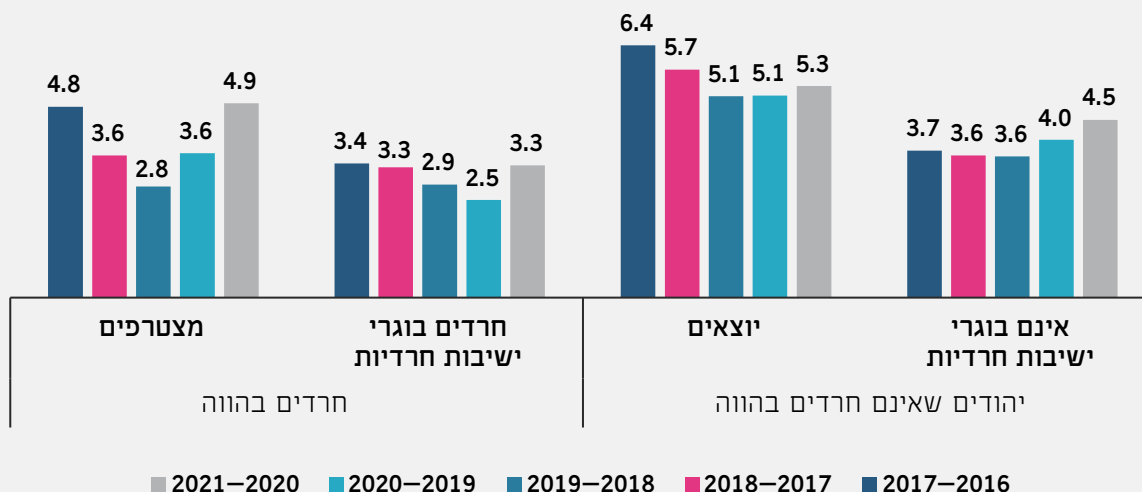
שיעור המובטלים בקרב היוצאים, בממוצע לשנים 2016–2019 (לוח נ-3 בנספח), עמד על 6.3%. שיעור זה הוא הגבוה ביותר מתוך הקבוצות: 3.8% בקרב יהודים שאינם חרדים, ו-5.5% עד 5.6% אצל חרדים. משנת 2016 עד שנת 2019 חלה ירידה בשיעור היוצאים המובטלים – בתואם למגמת ירידה ארצית בשיעורי האבטלה. ירידה זו נבלמה בשנות הקורונה (2020–2021).²⁰

כדי להסיק על פוטנציאל הגידול בשיעור המועסקים, בחנו מה שיעור מחפשי עבודה (מובטלים לפי ההגדרה שהובאה בסעיף קודם) והמתייחסים מחיפוש עבודה מתוך כלל האוכלוסייה, ולא רק מתוך כוח העבודה. הנתונים מלמדים כי קבוצת היוצאים היא בעלת הפוטנציאל הגבוה ביותר להגדלת שיעור המועסקים: שיעור מחפשי העבודה בקרבם עמד על 5.7%, בהשוואה ל-3.8 עד 3.1 אחוזים שנמצאו בשאר הקבוצות.

נדגיש: אך כי שיעור המועסקים בקרב היוצאים הוא גבוה, כ-80%, ממצא פוטנציאל גידול כמות המועסקים מעיד על נכונותה של קבוצת היוצאים להעמיק את השתלבותה בשוק העבודה ולמצות את שלל אפשרויות התעסוקה. מסקנה זו מתבקשת כאשר משווים את קבוצת היוצאים לקבוצת החרדים בוגרי ישיבות חרדיות, שם נמצאו שיעורי המועסקים ומחפשי העבודה הנמוכים ביותר, ובהתאמה, היצע העבודה עבור אוכלוסייה זו הוא הדל ביותר.

20 בשל גודלו של מדגם היוצאים בסקר, יש להתייחס בזהירות לממצאים המלמדים על שינויים בשיעורי האבטלה.

תרשים 18: שיעור מחפשי עבודה (מובטלים או מתייאשים) מתוך כלל האוכלוסייה (%)

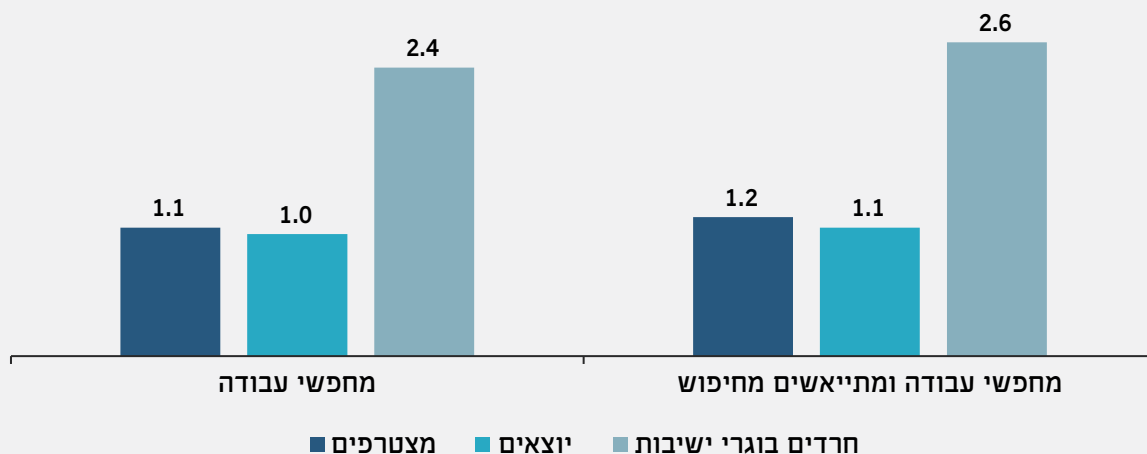

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016-2021. נכללים יהודים ילידי ישראל בני 25-54.

השכיחות היחסית של מחפשי עבודה בקרב יוצאים כפולה מזו של חרדים בוגרי ישיבות חרדיות

השכיחות היחסית של מובטלים (מחפשי עבודה) בקרב אוכלוסיית היוצאים כפולה מזו של חרדים בוגרי ישיבות חרדיות – בעוד שיחס היוצאים לחרדים בוגרי ישיבות חרדיות הוא 6:1, היחס באוכלוסיית המובטלים הוא 2.5:1 – בממוצע שבועי; כ-1,000 מובטלים יוצאים – לעומת 2,400 מובטלים חרדים בוגרי ישיבות חרדיות, וכ-1,100 יוצאים מחפשי עבודה או מתייאשים, לעומת 2,600 אצל חרדים בוגרי ישיבות חרדיות.

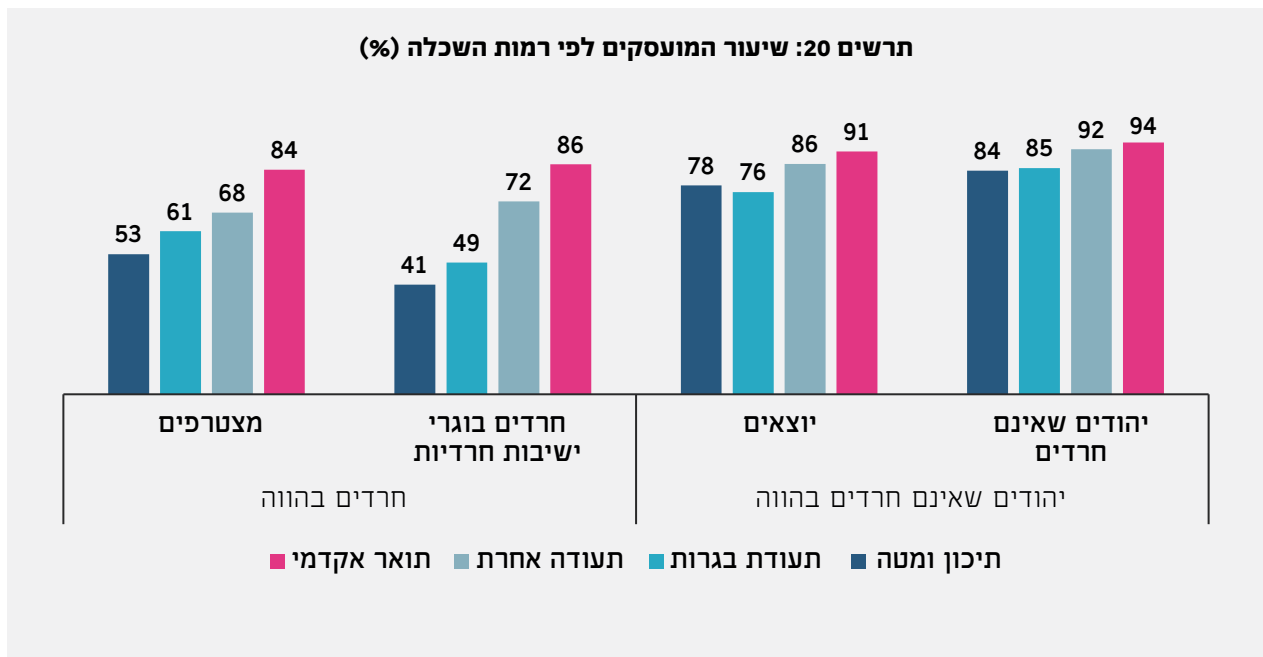
תרשים 19: סך מחפשי עבודה או מתייאשים – באלפים – ממוצע שבועי לשנים 2016-2019

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016-2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25-54.

4.2.4 שיעור המועסקים לפי רמת ההשכלה

שיעור האקדמאים המועסקים הוא הגבוה ביותר מבין כלל המועסקים. בהשוואה בין הקבוצות, התגלו פערים קטנים בשיעור האקדמאים המועסקים, ופערים ניכרים בשיעור המועסקים ברמות ההשכלה הנמוכות יותר. מנתונים אלו לא ניתן להסיק שעצם ההשכלה הגבוהה היא שהגדילה את שיעור המועסקים, או שהגדלת שיעור התעסוקה בקרב הפונים לאקדמיה מרמזת על רצונם המוקדם של הפונים לעבוד.

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019.
 נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54.

תיבה 3: השפעת היוצאים והמצטרפים על אומדני תעסוקת חרדים

קיימות שתי גישות מרכזיות לזיהוי חרדים – הראשונה מזהה חרדים לפי סיווג עצמי בסקרי "כוח אדם" ו"בסקר החברתי" של הלמ"ס. השנייה מסווגת חרדים לפי נתונים מנהליים – בעיקר אופי מוסדות הלימוד של הפרט ושל בני משפחתו. אופי מוסדות הלימוד של הפרט הוא אינדיקציה לעבר חרדי, ואילו אופי מוסדות הלימוד של הילדים הוא אינדיקציה להווה החרדי. שיטת פורטנוי (2007) נפוצה בגישה השנייה.

שיטה נוספת למימוש הגישה השנייה מזהה גברים חרדים לפי רישום מנהלי של בוגרי ישיבות חרדיות עד גיל 19 (זוסמן וזופניק, 2021). שיטתם, הדומה לשיטה שבה השתמשנו בעבודה זו, מזהה בוגרי ישיבות חרדיות לפי אלו שלמדו בישיבה קטנה או גדולה אך לא בישיבות הסדר.²¹ זופניק (2022) השווה את שיעור התעסוקה לפי שתי שיטות אלו ולפי זיהוי חרדים בסקר

21 זוסמן וזופניק השתמשו במרשם הישיבות והכוללים עד 2019, לאחר השמטת בוגרי ישיבות הסדר. אומנם בחישוביהם נכללים תלמידי "כוללים", אך כיוון שהנתונים מתייחסים ללומדים עד גיל 19, יש להניח שאחוז הצעירים שהצטרפו לכולל מבלי שלמדו קודם בישיבה קטנה או גדולה נמוך מאוד, משום שאחוז המצטרפים לחרדים בגיל זה נמוך מאוד (רגב וגורדון, 2021).

“כוח אדם” על בסיס זיהוי עצמי. עבודה זו היא הזדמנות להשוואה בין השיטות, וכן לניתוח ההשפעה הפוטנציאלית של התעלמות מהיוצאים על אומדן אחוז המועסקים בקרב כלל בוגרי ישיבות חרדיות.

בהשוואה שערך, מצא זופניק כי בסקר “כוח אדם” שיעור המועסקים עמד על 44%, על 48% בשיטת זוסמן וזופניק, ועל 50% בשיטת פורטנוי. זופניק שיער כי הטיות בהשבה לסכ“א הן שגרמו לאחוזים הנמוכים בסקר זה, ולא הזכיר אפשרות לקיומו של פער אמיתי בין שיעור המועסקים בקרב גברים צעירים שהם חרדים כיום – קבוצה הכוללת בוגרי ישיבות חרדיות ומצטרפים לחרדים, לבין שיעורם בקרב בוגרי ישיבות חרדיות – קבוצה הכוללת יוצאים וחרדים כיום.

אנו מציגים ניתוח מקביל מתוך נתוני סקר “כוח אדם” (לוח ת-1-3). בדומה לזופניק, קבוצת הגיל היא בני 25–34. בשונה ממנו, אנו כוללים ילידי ישראל בלבד. כיוון שמספר התצפיות של מצטרפים ויוצאים בקבוצת הגיל הנבחנת נמוך, אנו מתייחסים לשיעור הממוצע שהתקבל בין השנים 2016–2019, זאת בניגוד להצגה השנתית של זופניק.²²

לפי הממצא הבולט, שיעורי המועסקים בקרב כלל החרדים ובוגרי הישיבות החרדיות זהים לשיעורים שזופניק הציג: 44% ו-48% בהתאמה. מאידך גיסא, נתוני שיעור המועסקים בקרב תתי-קבוצות של חרדים ובקרב תתי-קבוצות של בוגרי ישיבות חרדיות – שונים. 48% מועסקים מבין בוגרי ישיבות חרדיות הוא נתון שהתקבל משקלול של 42% מועסקים בקרב חרדים בוגרי ישיבות ו-80% יוצאים. באופן דומה, הנתון שהציג 44% מועסקים מכלל החרדים התקבל משקלול של 53% מצטרפים ו-42% חרדים בוגרי ישיבות. מכאן אפשר להסיק כי בניכוי היוצאים, שיעור המועסקים בקרב בוגרי הישיבות החרדיות שגילם בין 25–34 נמוך מאוד. ניתן לשער שהיוצאים מטים כלפי מעלה את שיעור המועסקים בקרב בוגרי הישיבות החרדיות גם בנתונים המנהליים.

שיעור המועסקים בקרב צעירים חרדים בוגרי ישיבות חרדיות נמוך באופן ניכר משיעור המועסקים בקרב כלל הצעירים בוגרי הישיבות החרדיות

לוח ת-1-3: שיעור המועסקים בקרב גברים בני 25–34 בשנים 2016–2019, בחלוקה לחרדים ולבוגרי ישיבות חרדיות

סך הכול	חרדים בהווה	יהודים שאינם חרדים בהווה	אינם בוגרי ישיבות חרדיות
85	53	86	בוגרי ישיבות חרדיות
48	42	80	סך הכול
79	44	86	

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני “סקר כוח אדם” של הלמ”ס. נכללו יהודים ילידי ישראל בלבד.

הערה: קטע מתוך עבודת מחקר על תעסוקת גברים יוצאים שתפורסם בקרוב

4.3 תחומי עיסוק

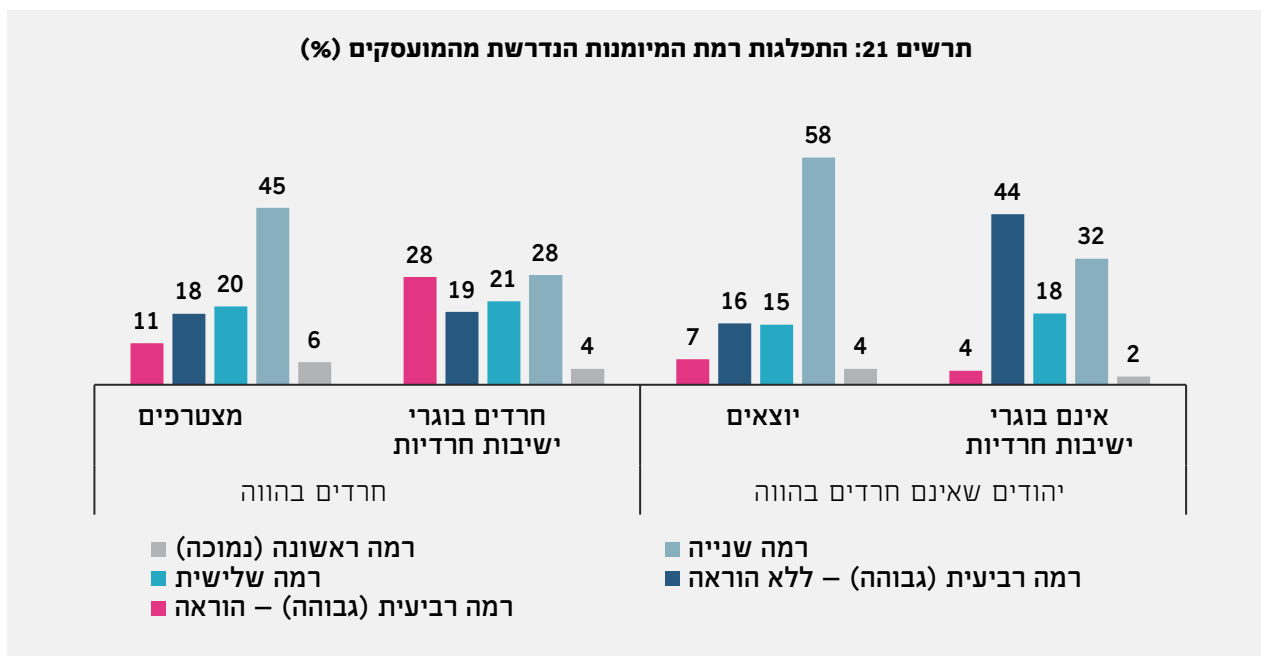
4.3.1 מקצועות המועסקים

ניתוח מקצועות המועסקים בסעיף זה נעשה בסיווג למשלח יד וענף כלכלי.²³ הנתונים וניתוחם מעלים תמונה ברורה, על פיה גברים יוצאים מועסקים במקצועות המתאפיינים בשכר נמוך, דורשים רמות מיומנויות נמוכות ובעלי פריון נמוך. שיעור המועסקים בהייטק נמוך מאוד הן בקרב יוצאים והן בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות.

יוצאים מועסקים במקצועות המתאפיינים בשכר נמוך ובעלי פריון עבודה נמוך

תרשים 21 מציג את משלחי היד של המועסקים לפי חלוקה לארבע רמות מיומנות הנדרשות במשרה (לתיאור שיטת הסיווג ראו נספח). בתרשים זה רמת המיומנות הגבוהה פוצלה לשתי עמודות, רמה גבוהה בהוראה ורמה גבוהה במקצוע שאינו הוראה, זאת כיוון ש-27% מהחרדים העובדים עוסקים בהוראה. מן הנתונים עולה כי 62% מהיוצאים מועסקים במקצועות השייכים לשתי הרמות הנמוכות, לעומת 32% חרדים בוגרי ישיבות חרדיות ו-34% יהודים שאינם חרדים. שיעור היוצאים המועסקים במקצועות ברמת המיומנות הגבוהה ואינם הוראה עומד על 16%, בדומה ל-18% בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות, ונמוך מאוד בהשוואה ליהודים שאינם חרדים, שאצלם שיעור המועסקים במקצועות אלו עומד על 44%.

62% מהיוצאים ו-51% מהמצטרפים מועסקים במשלחי יד שדורשים רמות נמוכות של מיומנויות, זאת לעומת 32% בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות ו-34% בקרב יהודים שאינם חרדים

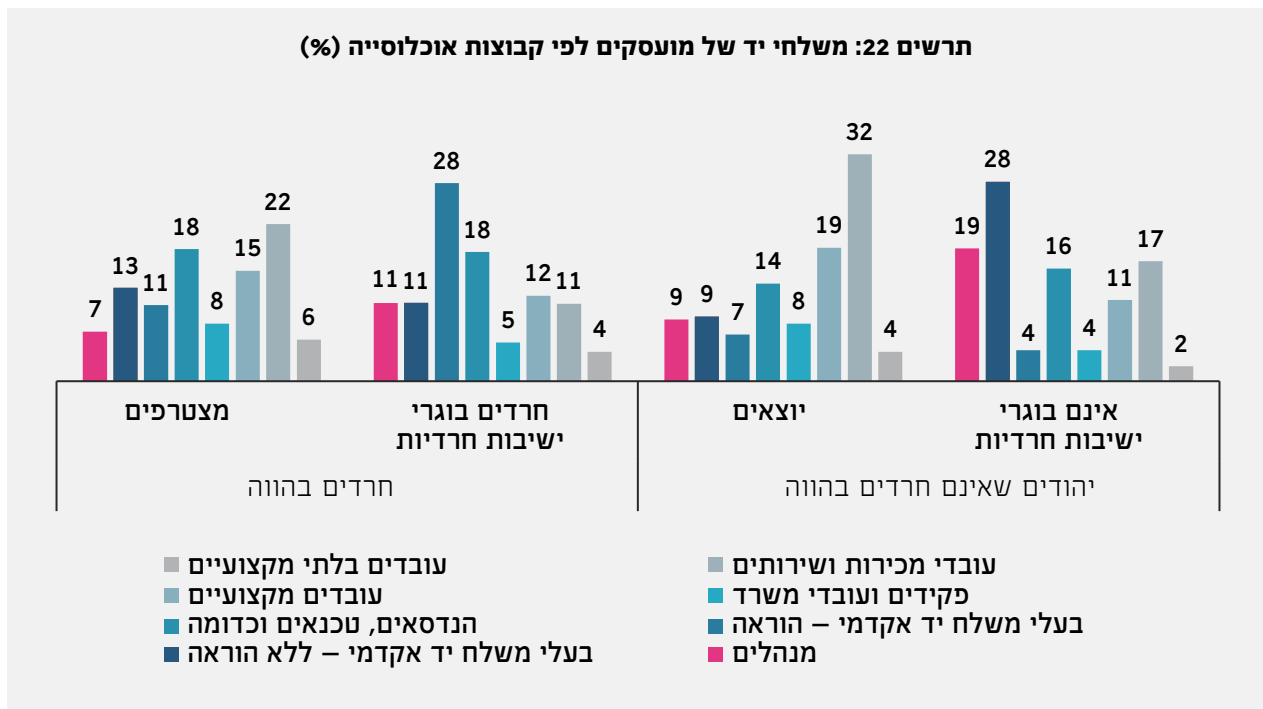
מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016-2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25-54, שהיו מועסקים והיה להם דיווח על משלח יד.

תרשים 22 מציג התפלגות של שבעה משלחי יד עיקריים – משלח יד אקדמי מפוצל לשניים: אקדמי שאינו הוראה ואקדמי הוראה (כל 8 עמודות מסתכמות ל-100%).

משלחי היד מממוינים לפי ממוצע השכר בהם (לגברים) – המיון הוא משמאל לימין. לדוגמה, ממוצע השכר של מנהלים הוא הגבוה ביותר, ולכן משלחי יד אלו ממוקמים בקצה השמאלי ביותר, ואילו משלחי יד בלתי מקצועיים, שממוצע השכר בהם הוא הנמוך ביותר, מוקמו בקצה הימני ביותר (לממוצעי השכר של משלחי היד ראו תרשים 32 בנספח). הצגה זו ממחישה כי רבים מהיוצאים משתכרים שכר נמוך. לדוגמה, רק 38% מהיוצאים עוסקים במשלחי יד שבהם השכר הממוצע בשנת 2019 היה יותר מ-10 אלף ש"ח, זאת בהשוואה ל-66%–68% בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות ובקרב יהודים שאינם חרדים, בהתאמה.

לעומת זאת, שיעור העוסקים במשלח יד אקדמי שאינו הוראה בקרב יוצאים (9%) דומה לזה של חרדים בוגרי ישיבות חרדיות (11%), ונמוך מזה של יהודים שאינם חרדים (28%). במקצועות ההוראה התמונה משתנה: בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות שיעור המועסקים במשלחי יד כאלו הוא הגבוה ביותר (28%), בהשוואה ליהודים שאינם חרדים (7%) וליוצאים (4%). בקרב היוצאים המקצועות הדומיננטיים הם מסחר (32%) ומשלחי יד מקצועיים כלליים (למשל, נהגים ומקצועות בתחום הבנייה. לפירוט מקצועות היוצאים ראו לוח נ-1 בנספח).

נתונים אלו מדגימים את מאפייני המקצועות של כל קבוצה: אצל היוצאים יש אחוז גבוה יחסית של מועסקים בעבודות פיזיות ובמקצועות שלא דורשים הכשרה אקדמית, אצל חרדים בולט העיסוק בהוראה – ומאפייני שניהם שונים מאלו של יהודים שאינם חרדים.

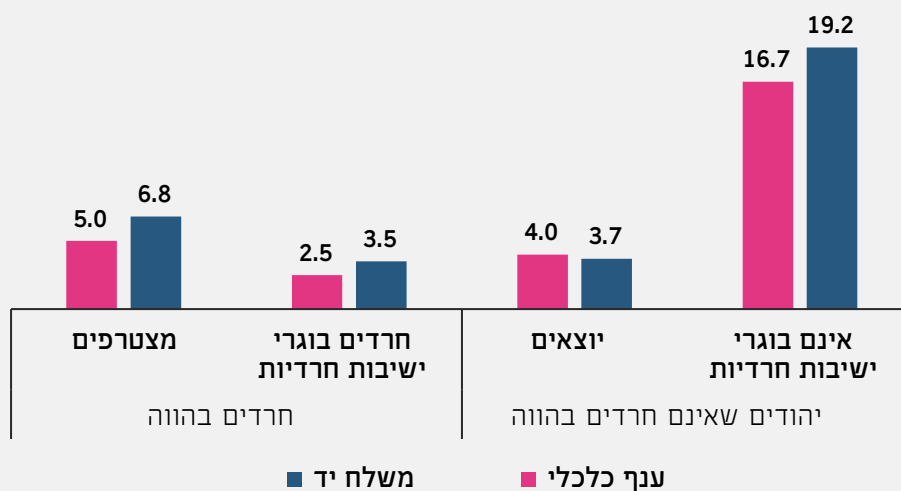

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54, שהיו מועסקים והיה להם דיווח על משלח יד.

4.3.2 תעסוקה בהייטק

שיעור היוצאים המועסקים בהייטק נמוך בהשוואה ליהודים שאינם חרדים ודומה לשיעורם בקרב החרדים. בשנים 2016–2019 פחות מ-4% הועסקו בהייטק, הן בקרב חרדים בוגרי ישיבות חרדיות והן בקרב היוצאים.²⁴ 3.7% מהיוצאים ו-3.5% מהחרדים בוגרי הישיבות החרדיות היו מועסקים במקצועות ההייטק, לעומת 19.2% בקרב יהודים שאינם חרדים. באופן דומה, 4% מהיוצאים ו-2.5% מהחרדים בוגרי הישיבות החרדיות היו מועסקים בעסקים המשתייכים לענפי ההייטק, לעומת 16.7% בקרב יהודים שאינם חרדים. בקרב המצטרפים לחרדים שיעור המועסקים בהייטק גבוה יותר: 6.8% במקצועות ההייטק ו-5% בענפי ההייטק. נתון זה מטה מעט כלפי מעלה את שיעור כלל החרדים המועסקים בהייטק. את הסיבה לדמיון בשיעור המועסקים בהייטק בקרב היוצאים ובקרב החרדים בוגרי הישיבות החרדיות, לעומת השיעור הגבוה יותר בקרב המצטרפים לחרדים, ניתן לתלות בהיעדר לימודי ליבה; פער השכלה משותף לבוגרי הישיבות החרדיות.

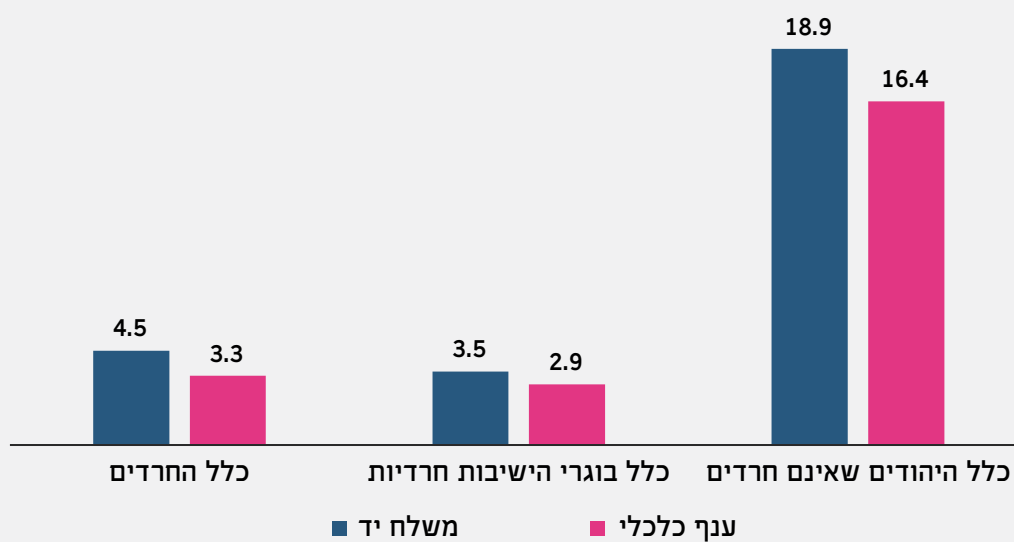
תרשים 23: שיעור המועסקים בהייטק (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54, שהיו מועסקים והיה להם דיווח על ענף כלכלי ועל משלח יד – בהתאמה למדד ענף כלכלי ומשלח יד.

24 בסעיף זה מוצג הממוצע לשנים 2016–2019. לא הצגנו את הנתונים בשנות הקורונה, כיוון שבתקופה זו ענף ההייטק לא נפגע ואילו ענפים אחרים נפגעו. ניתן לשער שהגידול בשיעור המועסקים בהייטק בשנות הקורונה קשור במידה זו או אחרת לירידה בתעסוקה בענפים אחרים.

תרשים 24: שיעור המועסקים בהייטק בחלוקה לכלל החרדים ולכלל בוגרי הישיבות החרדיות (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54, שהיו מועסקים והיה להם דיווח על ענף כלכלי ועל משלח יד – בהתאמה למדד ענף כלכלי ומשלח יד.

5. מדדי רווחה

תקציר

- רוב היוצאים אינם שבעי רצון ממצבם הכלכלי – שיעור המדווחים על תחושת עוני בקרבם גבוה – אך הם מלאי אופטימיות באשר ליכולתם לשכר את מצבם הכלכלי בעתיד.
- שיעור המדווחים על תחושות בדידות ודיכאון בקרב היוצאים דומה לזה של יהודים שאינם חרדים. ממצא זה מנוגד לתפיסה הרווחת ולכמה מחקרים שאיתרו שכיחות גבוהה של דיווח על דיכאון בקרב היוצאים. סביר להניח שאותם מחקרים התבססו על מדגמים שכללו ייצוג יתר של פונים לעמותות המסייעות ליוצאים. הפונים לעמותות הסיוע הם, על פי רוב, יוצאים בתחילת דרכם, אוכלוסייה שמתבע הדברים כוללת בתוכה שיעור מסוים של מתמודדים עם קשיים רגשיים בעצימות גבוהה.

5.1 רמת חיים כללית

שיעור בעלי הדירות בקרב היוצאים נמוך מהשיעורים המקבילים הן בקרב יהודים שאינם חרדים והן בקרב החרדים

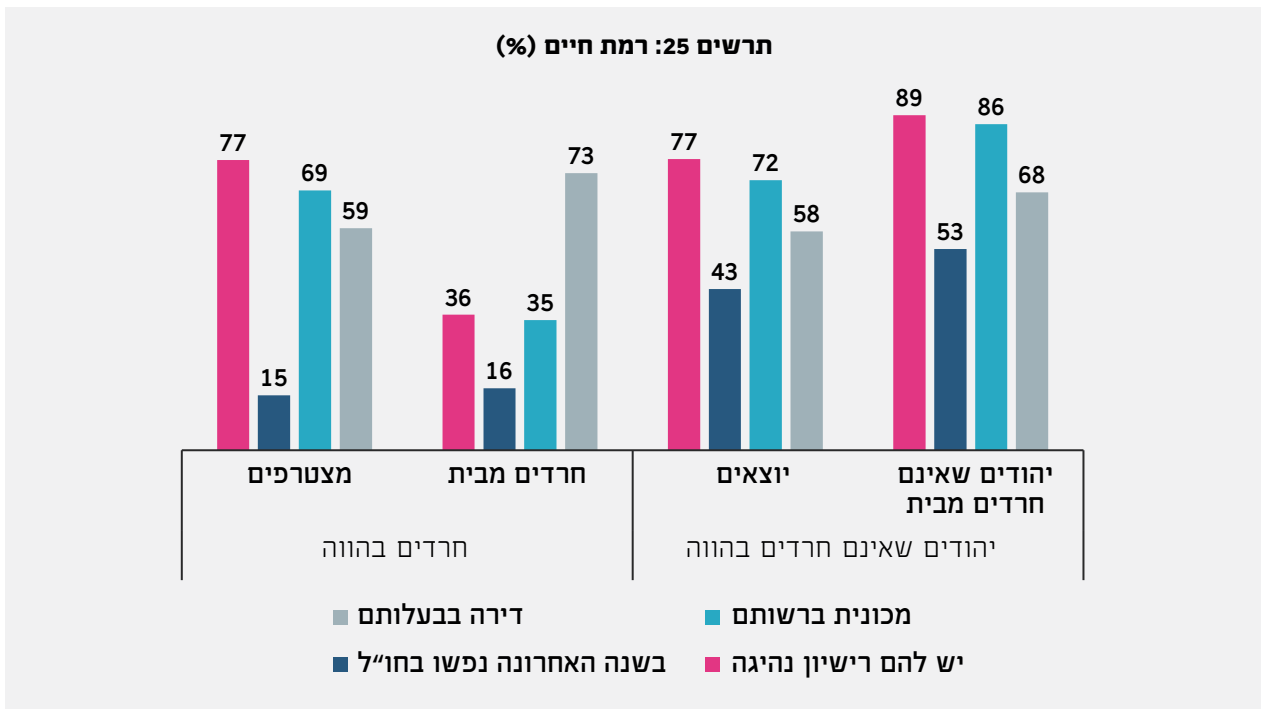
בשנים 2017–2020 כ-58% מהיוצאים דיווחו שבבעלותם דירה, לעומת 68% מהיהודים שאינם חרדים, 73% מהחרדים ו-59% מהמצטרפים לחברה החרדית. כלומר, שיעור בעלי הדירות בקרב היוצאים הוא הנמוך ביותר.²⁵

43% מהיוצאים דיווחו כי נסעו לחו"ל בשנה האחרונה, לעומת 53% בקרב יהודים שאינם חרדים, וכ-15% בקרב החרדים.

לעניין החזקת רכב, 72% מהיוצאים דיווחו שהם מחזיקים רכב, שיעור דומה למחזיקי רכב בקרב המצטרפים לחברה החרדית, 69%, ונמוך מהממצא בקרב היהודים שאינם חרדים, 86%. שיעור מחזיקי רכב בקרב שלוש אוכלוסיות אלו גבוה באופן ניכר מהשיעור המקביל אצל החרדים, שעומד על 35% בלבד.

שיעור היוצאים עם רישיון נהיגה נמוך מעט משל כלל האוכלוסייה, וגבוה בהרבה משל החרדים, שחלקים מהם, בעיקר נשים, נמנעים מלימודי נהיגה מסיבות אידיאולוגיות.

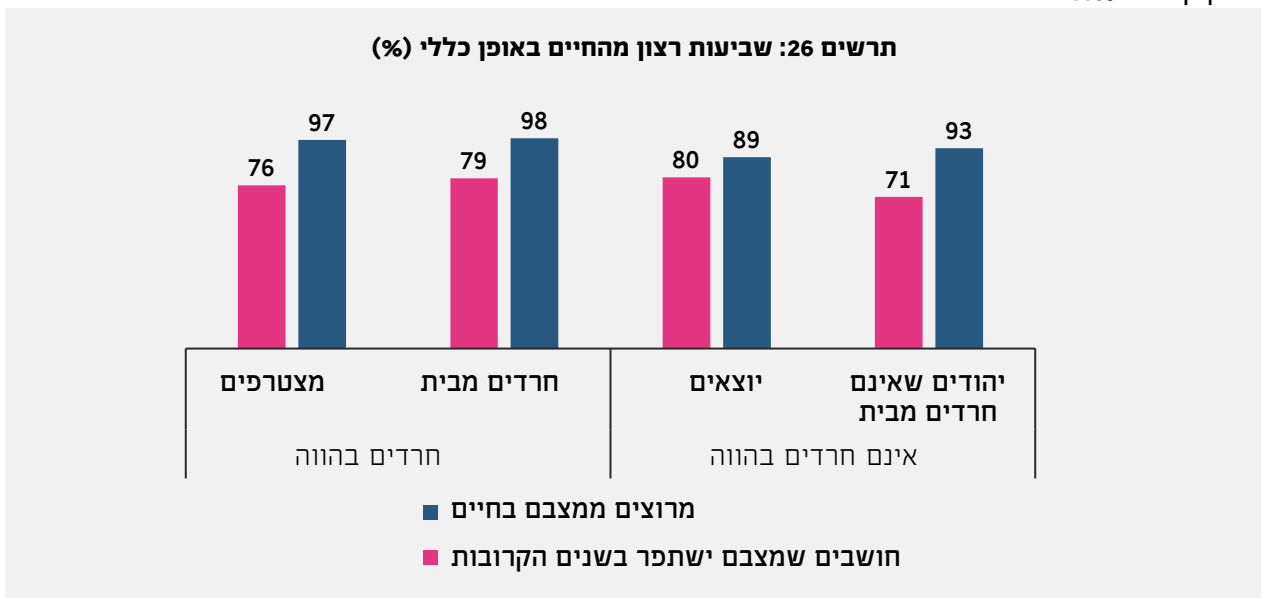
25 לכאורה, ניתן לטעון שהממצא מוטא, כי שיעור בעלי הדירות בקרב אנשים צעירים נמוך יותר באופן גורף, ושיעורם היחסי של צעירים באוכלוסיית היוצאים גבוה. אולם ניתוח תשובות השאלון בקרב בני 30–59 העלה ממצאים דומים, כך שכנראה אין לקריטריון הגיל השפעה מהותית על הממצאים.

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודים בני 20–54.

5.2 שביעות רצון כללית ושביעות רצון מהמצב הכלכלי

מידת שביעות הרצון הכללית בקרב היוצאים דומה לזו של יהודים שאינם חרדים. 89% מהיוצאים דיווחו כי הם מרוצים או מרוצים מאוד ממצבם הכללי, ו-93% מהיהודים שאינם חרדים השיבו כך. כמו כן, 80% מהיוצאים דיווחו כי הם מאמינים שמצבם הכללי ישתפר בעתיד, וכך גם השיבו 71% מהנשאלים היהודים שאינם חרדים מבית. בקרב החרדים שיעור שביעות הרצון קרוב ל-100%.²⁶

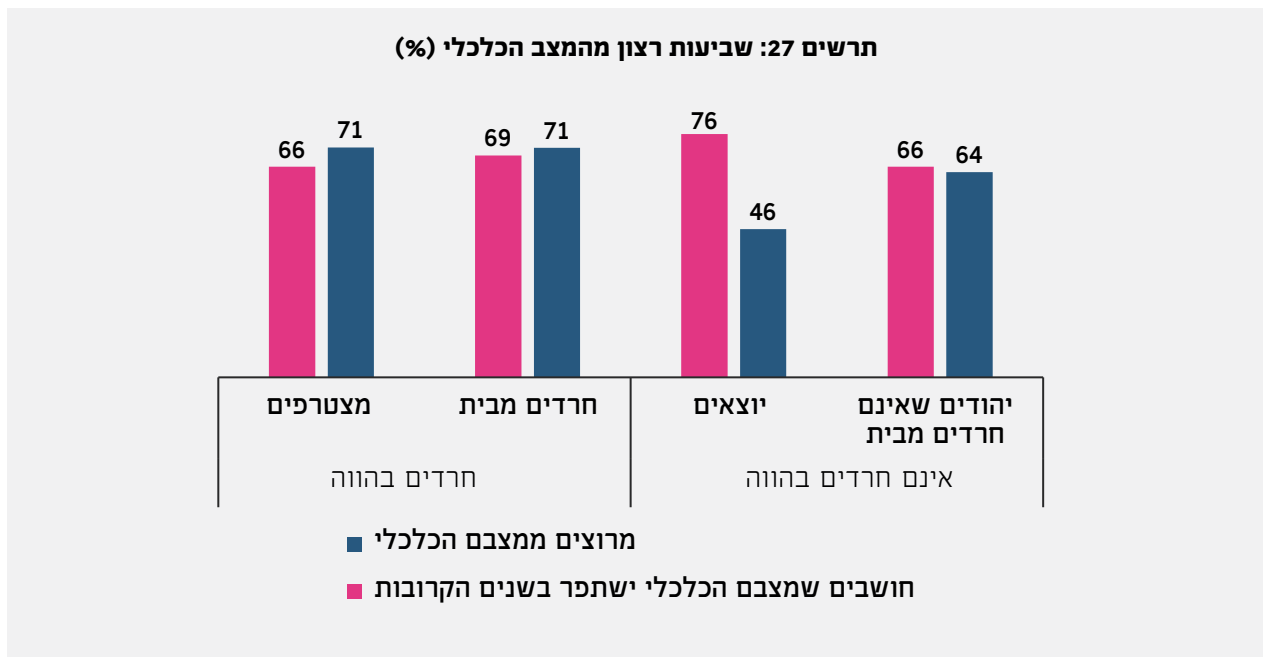

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודים בני 20–54.

26 את ההבדלים בין חרדים לבין יהודים שאינם חרדים ניתן להסביר כעניינים תרבותיים של רצייה חברתית. הטיה זו הוזכרה כבר במחקרים קלאסיים בתחום (Crowne & Marlowe, 1960; Edwards, 1953), ולפיה ככל שהתנהגות מסוימת נחשבת רצויה מבחינה חברתית, מרואינים ייטו לייחס אותה לעצמם. בהקשר החרדי, משיבים נטו להציג דיוקן חיובי של "עולמם המיוחד", וכחות דיווחו על מצבי דיכאון ועל מקרי התעללות (Rier et al., 2008).

שביעות רצונם של היוצאים ממצבם הכלכלי נמוכה באופן ניכר מזו של קבוצות האוכלוסייה האחרות. רק 46% מהיוצאים דיווחו שהם מרוצים ממצבם הכלכלי, לעומת 64% בקרב יהודים שאינם חרדים מבית, ו-71% מהחרדים. עם זאת, היוצאים אופטימיים יותר. 76% מהם חושבים שמצבם הכלכלי ישתפר בעתיד, לעומת 61% יהודים שאינם חרדים מבית הסבורים כך ו-66% עד 69% בקרב הנשאלים החרדים.

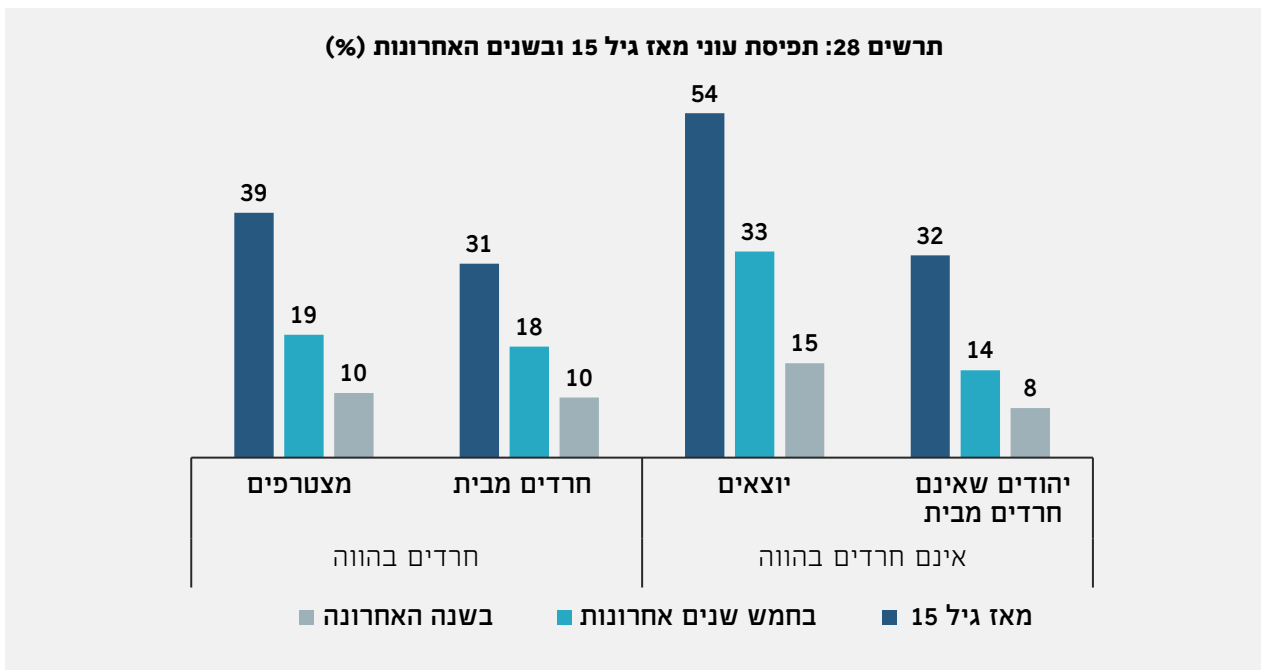
רוב היוצאים אינם שבעי רצון ממצבם הכלכלי אך מלאי אופטימיות באשר ליכולתם לשפר את מצבם הכלכלי בעתיד

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב יהודים בני 20–54.

שיעור המדווחים על תפיסת עוני בקרב היוצאים גבוה בהשוואה לחרדים וליהודים שאינם חרדים

הפער שהתגלה בין שביעות הרצון הכללית של היוצאים לשביעות רצונם ממצבם הכלכלי תומך בטענה כי היוצאים מתמודדים עם קשיים כלכליים. 54% מהיוצאים תפסו עצמם כעניים בחייהם הבוגרים (גיל 15 ומעלה), לעומת 32% מהיהודים שאינם חרדים מבית, 31% מהחרדים מבית ו-39% מהמצטרפים לחרדים. נתון זה, כשלעצמו, אינו יכול ללמד על שיעור היוצאים עם תפיסת עוני כיום, משום שלכאורה חלק ממקור תפיסת העוני קשור לתחושות שהיו לפני היציאה מהחברה החרדית. עם זאת, שיעור היוצאים שדיווחו על תפיסת עוני בשנה האחרונה ובחמש שנים האחרונות גבוה אף הוא בהשוואה לקבוצות האחרות.

מקור: עיבודי מחלקת מחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס בקרב בני 20–54.

כל מרואיין נשאל האם מאז גיל 15 היו תקופות שבהן חשב שהוא עני (לעיתים קרובות עד אך פעם). להוציא אלו שהשיבו "אף פעם" כל מרואיין נשאל מתי בפעם האחרונה חשב שהוא עני. הגרף מציג את השיעורים המצטברים: הקבוצה שדיווחה על תפיסת עוני מאז גיל 15 כוללת את הקבוצה שדיווחה על תפיסת עוני בחמש השנים האחרונות, הקבוצה שדיווחה על תפיסת עוני בחמש השנים האחרונות כוללת את הקבוצה שדיווחה על תפיסה כזו בשנה האחרונה.

5.3 תחושות בדידות ודיכאון

היוצאים – אוכלוסיית רווחה או אוכלוסייה פרו-אקטיבית?

שיעור המדווחים על תחושות בדידות ודיכאון בקרב היוצאים דומה לשיעורם בקרב יהודים שאינם חרדים, ממצא המנוגד לתפיסה הרווחת שאוכלוסיית היוצאים נוטה לדיכאון

לראשונה: נתונים מייצגים על שכיחות הקשיים הרגשיים בקרב יוצאים.

מחקרים קודמים דיווחו על שכיחות גבוהה של מצוקות רגשיות ודיכאון בקרב יוצאים (למשל לסרי, 2020). נתוני המחקרים הללו התבססו על מדגמים לא מייצגים, כמו שאלונים שהופצו בקרב הפונים לעמותות שמסייעות ליוצאי החברה החרדית או מחקרים המסתייעים בכלי הפצה של אותן עמותות. סביר להניח שהפונים לעמותות אלו והמסתייעים בהן עושים זאת בשלבים הראשונים ליציאה, וחלקם מתמודדים עם קשיים רגשיים בעצימות גבוהה. בסקר החברתי המרואיינים נשאלים האם בשנים-עשר החודשים האחרונים הם הרגישו לחוצים, מדוכאים, חוו בדידות, והאם סבלו מקשיי שינה בשל דאגות. התשובות האפשריות לשאלות אלו הן: לעיתים קרובות, לפעמים—מדי פעם, לעיתים רחוקות, אך פעם (ניסוח השאלות מופיע בנספח). תרשים 29 מציג את שיעור המשיבים מארבע קבוצות האוכלוסייה שהשיבו "לעיתים קרובות" ו"לפעמים—מדי פעם".

קיים דמיון רב בין הדיווחים של יוצאי החברה החרדית לאלו של יהודים שאינם חרדים מבית. למשל, 23% מהיוצאים ו-24% מהיהודים שאינם חרדים מבית דיווחו שבשנה האחרונה חשו לעיתים מדוכאים, ובהתאמה 70% ו-69% דיווחו שלעיתים הרגישו לחוצים, ו-42% ו-41% דיווחו שחוו קושי להירדם בשל דאגות. 20% מהיוצאים ו-18% מהיהודים שאינם חרדים מבית דיווחו שלעיתים הם חשים בדידות. גם בנתוני המענה לשאלה: האם בשנה האחרונה חשו שהם יכולים להתמודד עם הבעיות בכוחות

עצמם – שיעור היוצאים שהשיבו בחיוב דומה לשיעור המשיבים בחיוב בקרב שאר הקבוצות (95%–97%).

במחקרים קודמים הועלתה ההשערה שחויית הקושי הרגשי בקרב היוצאים מועצמת בשנים הסמוכות לזמן היציאה (לסרי, 2020), אצל רוב היוצאים אלו שנות העשרים לחייהם. בשל כך נבדקה שכיחותן של תחושות אלו בקרב צעירים בני 20–29 לעומת בני 30–54 (תרשים 30). הנתונים מלמדים כי אין שוני מובהק בין שתי קבוצות הגיל, שיעור הדיווח על בדידות בקרב צעירים גבוה ב-6 נקודות האחוז לעומת האוכלוסייה הבוגרת יותר. משום כך, ובהיעדר מדגם מייצג רחב יותר, לא ניתן לקבוע שתחושת הבדידות בקרב יוצאים צעירים מוגברת ביחס ליוצאים ותיקים.

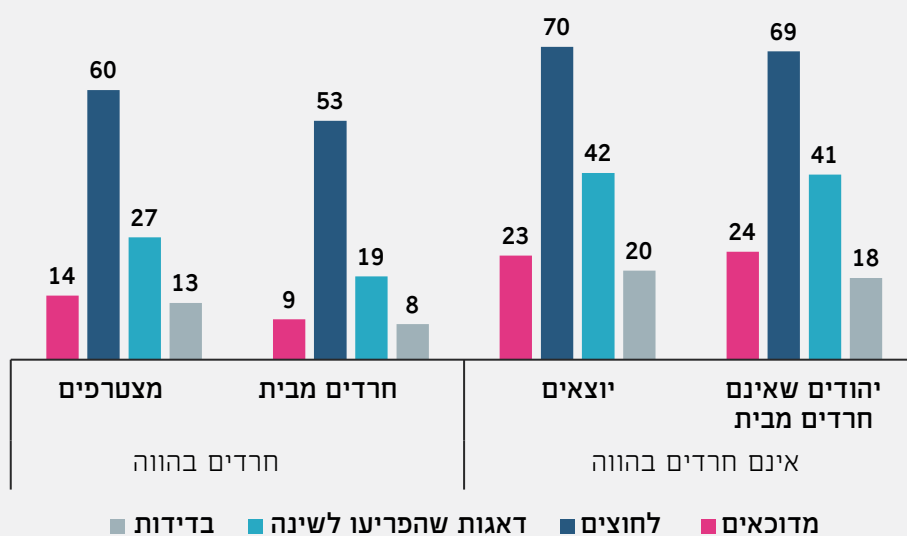
בהשוואה שערכנו בין גברים לנשים עלה כי שיעור הנשים שדיווחו על קשיים רגשיים גבוה יותר משיעור הגברים שדיווחו על קשיים כאלה. הממצא זהה באוכלוסיית היוצאים ובאוכלוסיית היהודים שאינם חרדים מבית. אם כן, גם בחלוקה המגדרית אין הבדל בין שתי הקבוצות.

כאמור, נתונים אלו עומדים בניגוד לממצאי מחקרים רבים שהראו כי אוכלוסיית היוצאים נוטה לחוות דיכאון. יש לציין כי נתונים הקשורים לחוויות רגשיות עלולים להיות מוטעים בשל רצייה חברתית (הטיה שמביאה בחשבון כי חלק מהמשיבים עונים כפי שהם חושבים שמצופה מהם לענות) או בשל הטיות אחרות, כמו הבנת השאלה ופרשנותה בהתאם לנומרות חברתיות. להשערתנו, השפעתן של הטיות אלו – אם הן אכן קיימות – אינה רבה יותר בסקרי הלמ"ס בהשוואה לסקרים אחרים שממצאיהם לימדו על חויית דיכאון מוגברת בקרב יוצאים. לסיכום: ניתן להעריך בזהירות כי המחקרים שאיתרו שכיחות גבוהה של דיכאון בקרב יוצאים אינם מייצגים את הממוצע של כלל אוכלוסייה זו.

לצד הערכה זהירה זו, מתווספת השערתנו כי התקופה הראשונה ליציאה כרוכה בהתמודדות עם קשים רגשיים, וכי אצל מיעוט קטן, שנבלע בממוצעים הכלליים, קשיים אלו נמשכים לאורך זמן.

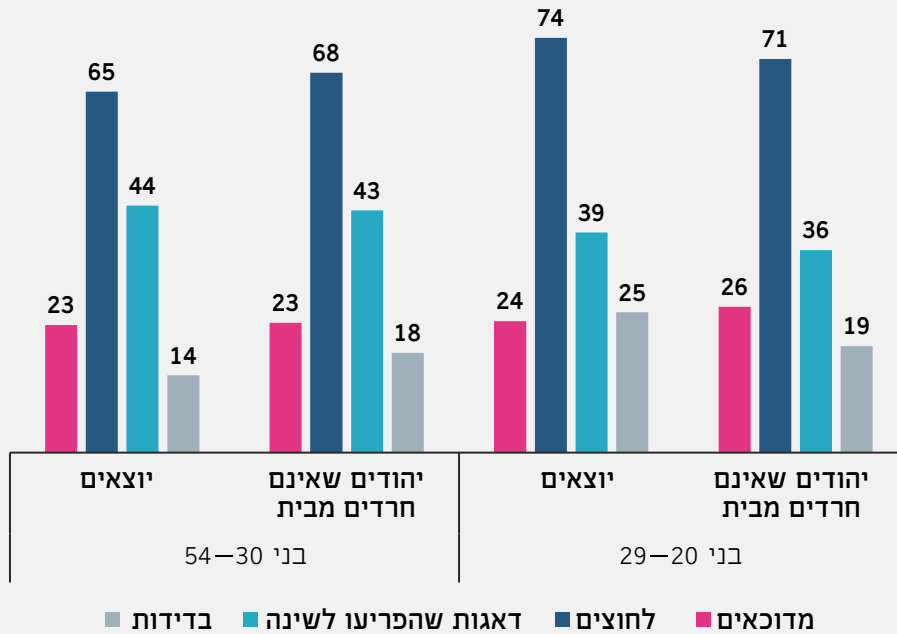
נוסף על כך, עלינו לסייג ולהדגיש: חרף הדמיון שנמצא בדיווח על תחושות בדידות ודיכאון בקרב יוצאים ובקרב יהודים שאינם חרדים, יש להיזהר מהסקת מסקנות הנוגעות להתמודדותם של היוצאים עם מכלול החסמים העומדים בפניהם, לרבות הקשיים הייחודים בשנים הראשונות ליציאה ומקרי קצה קשים הדורשים סיוע מיוחד.

תרשים 29: שיעור המשיבים שחוו בשנה האחרונה בדידות, דאגות ותחושת דיכאון לעיתים או לעיתים קרובות (%)

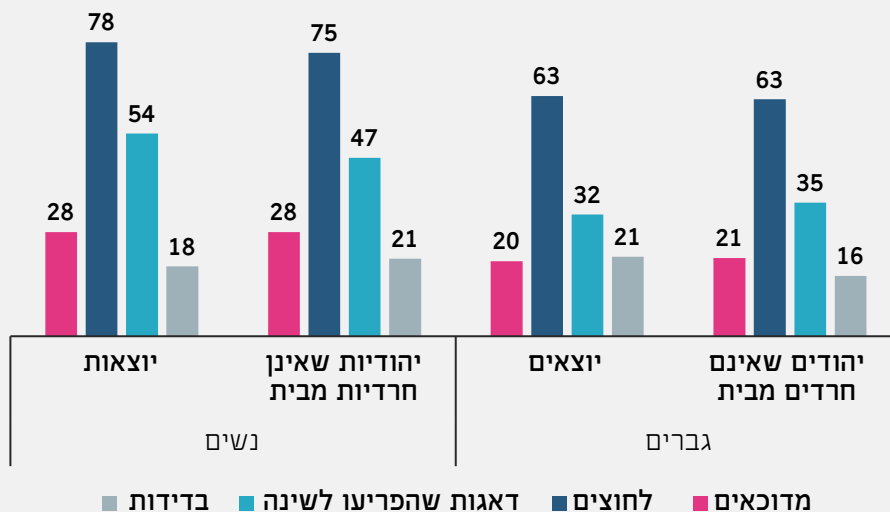
מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמ"ס לשנים 2017–2020 בקרב בני 20–54.

תרשים 30: שיעור המשיבים שאינם חרדים שחוו בשנה האחרונה בדידות, דאגות ותחושת דיכאון לעיתים או לעיתים קרובות, בחלוקה לפי קבוצת גיל (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמי"ס לשנים 2017-2020 בקרב בני 20-54.

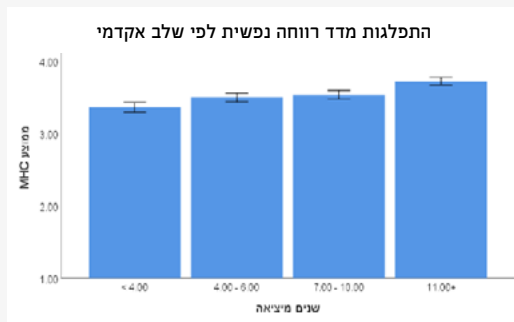
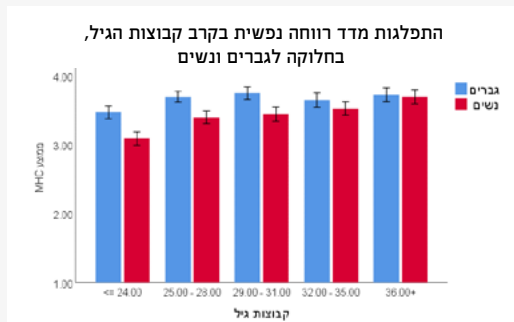
תרשים 31: שיעור המשיבים שאינם חרדים שחוו בשנה האחרונה בדידות, דאגות ותחושת דיכאון לעיתים או לעיתים קרובות, בחלוקה לפי מגדר (%)

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "הסקר החברתי" של הלמי"ס לשנים 2017-2020 בקרב בני 20-54.

ממצאים ראשוניים מסקר יוצאים 2022: רווחה נפשית בקרב יוצאי החברה החרדית

מאת: ד"ר יוסי דוד ואסתר רינה טרכטנברג

סקר יוצאים 2022 מבוסס על מדגם ראשון מסוגו, שכלל 1,148 יוצאים ויוצאות מחברה החרדית (דתיים, מסורתיים וחילוניים) בישראל וברחבי העולם, ונועד לאפשר בחינה מעמיקה של מאפייני אוכלוסיית היוצאים.²⁷ השאלות בסקר עסקו במגוון נושאים: ערכים חברתיים, חוסן חברתי, חשיפה לאמצעי תקשורת, שימושים באמצעי תקשורת, פעילות חברתית ואקטיביזם, ושאלות דמוגרפיות הנוגעות למאפיינים אישיים של המשיבים ושיוכם לתת-הקבוצה בחברה החרדית. הסקר הופץ בין התאריכים 20 בחודש מרץ ל-14 בחודש אפריל בשנת 2022, בקרב יוצאים ויוצאות מהחברה החרדית (בוגרי ובוגרות החינוך החרדי שאינם חרדים כיום) באמצעות דגימת כדור שלג, הכוללת הפצה מפה לאוזן, ובאמצעות שיתוף ברשימות התפוצה של ארגוני הסיוע ליוצאים מהחברה החרדית בישראל ובמדינות אחרות. נוסף על כך, הסקר הופץ באמצעות קמפיין אינטרנטי שניהל צוות השיווק בעמותת "יוצאים לשינוי". הקמפיין כלל קידום ממומן ואורגני, וכן הפצת הסקר בקבוצות ייעודיות ברשתות החברתיות. בין המשיבים חולקו 6 שוברים על סך 1,000 ש"ח כל אחד. השוברים נתרמו על ידי עמותת "יוצאים לשינוי" לטובת קידום המחקר והגדלת מספר המשיבים.

מאפייני המשיבים:

54% הזדהו כגברים ו-44% כנשים, השאר הזדהו כאחרים. 58% מהמשיבים הם מתחת לגיל 30, 34% בין 30–40, והשאר מעל גיל 41. 22% מהמשיבים נשואים, 18% בזוגיות, 45% רווקים, 13% גרושים, אחוז אחד פרודים ורק משיב אחד אלמן. בנוגע לבית ההורים: 45% נולדו להורים חרדים, והשאר להורים שחזרו בתשובה. בנוגע למועד היציאה מהחברה החרדית: 39% עזבו את החברה החרדית לפני פחות מחמש שנים, 32% לפני 6–10 שנים, והשאר לפני 11 שנים או יותר.

המחקר התמקד ברווחה הנפשית (Wellbeing) של אוכלוסיית היוצאים. מנקודת המבט המחקרית עולה האפשרות כי מדד הרווחה הנפשית של היוצאים נמוך מהממוצע באוכלוסייה הכללית, כפי שנמצא במחקרים קודמים: ציון ממוצע של 3.54 (סטיית תקן של 1.03) לעומת הציון הממוצע באוכלוסייה הכללית העומד על 3.95 (סטיית תקן של 0.85).²⁸

כפי ששיערנו, הממצאים מלמדים כי רמת הרווחה הנפשית של היוצאים נמוכה ביחס לרמתה באוכלוסייה הכללית בישראל. כדי להבין אם ישנם הבדלים בין תתי-קבוצות של יוצאים, בחנו את ההבדלים בקרב הקבוצות השונות. בחינה זו העלתה כי נשים דיווחו על רווחה נפשית פחותה יחסית לדיווח של הגברים, וכן מצאנו אישוש להשערה כי ככל שהגיל עולה כך משתפרת תחושת הרווחה הנפשית. באופן ספציפי, נמצא כי רמת הרווחה הנפשית של יוצאים צעירים (עד גיל 24) היא נמוכה במיוחד.

27 אנו שואפים לערוך סקר דומה אחת לשנה, במטרה לזהות דפוסים לאורך זמן בקרב קהילת היוצאים ההולכת וגדלה.

Lamers, S. M., Westerhof, G. J., Bohlmeijer, E. T., ten Klooster, P. M., & Keyes, C. L. (2011). Evaluating the psychometric 28 properties of the mental health continuum-short form (MHC-SF). *Journal of clinical psychology*, 67(1), 99–110
 Mana, A., Super, S., Sardu, C., Juvinya Canal, D., Moran, N., & Sagy, S. (2021). Individual, social and national coping 3 resources and their relationships with mental health and anxiety: A comparative study in Israel, Italy, Spain, and the Netherlands during the Coronavirus pandemic. *Global Health Promotion*, 28(2), 17–26

ממצא נוסף מעלה כי ככל שחולף זמן ממועד היציאה, תחושת הרווחה הנפשית הולכת ומשתפרת. אנו משערים כי הסיבות לממצא זה הן: הרווחה הנפשית משתפרת עם הגיל; הרווחה הנפשית משתפרת ככל שצולחים את אתגרי היציאה הראשונים. בכוונתנו להעמיק בבחינת נושא זה ונושאים משיקים במחקרים עתידיים.

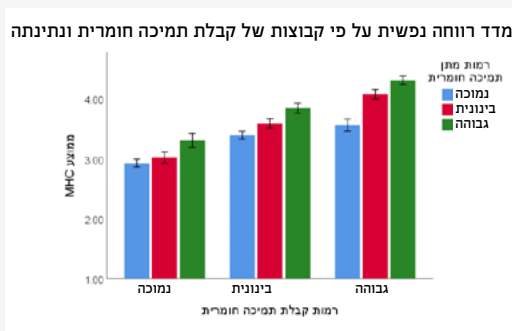
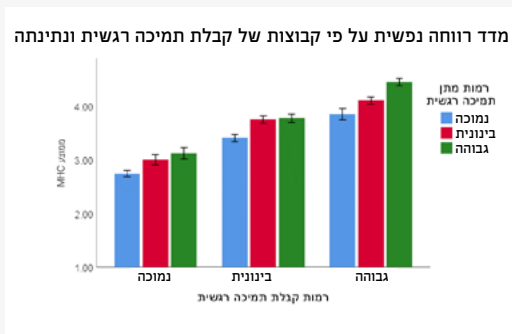
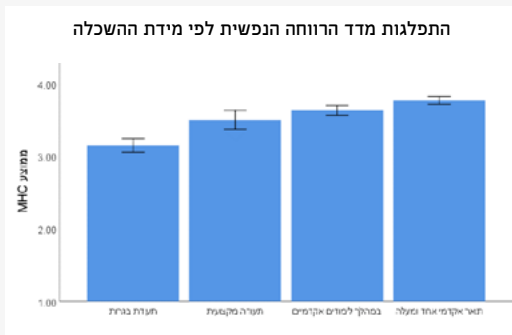
גם לרכישת השכלה קשר הדוק עם הרווחה הנפשית. ממצאנו כי רמת הרווחה הנפשית של משיבים בעלי תואר אקדמי היא הגבוהה ביותר, ואילו הרמה הנמוכה ביותר נמצאה בקרב משיבים שברשותם תעודת בגרות בלבד. ממצא זה אינו תלוי גיל.

אם כן, נראה כי רכישת השכלה גבוהה, ובפרט לתארים אקדמיים, יכולה לשפר את רווחתם הנפשית של היוצאים.

קבלת תמיכה רגשית וחומרית ונתינתן, והשפעות על הרווחה הנפשית: כפי ששיערנו, ממצאנו קשר חיובי בין קבלת תמיכה רגשית וחומרית להגברת תחושת הרווחה הנפשית. עוד נמצא כי הענקת תמיכה רגשית או חומרית לאחרים משפרת את תחושת הרווחה הנפשית גם בקרב יוצאים שלא קיבלו תמיכה. בקרב יוצאים אשר דיווחו על מתן תמיכה רגשית וחומרית במינון גבוה נמצאו רמות הרווחה הנפשית הגבוהות ביותר. האפקט החיובי הגבוה בולט אצל אלו שדיווחו על מינון נמוך של קבלת תמיכה חומרית לעומת מתן תמיכה לאחרים. אצל אלו רמת הרווחה הנפשית גבוהה באופן ניכר מאשר אצל אלו שדיווחו שלא העניקו תמיכה לאחרים.

לסיכום: ממצאים ראשוניים אלו מהסקר המקיף שביצענו מאפשרים ללמוד על דפוסי עומק, על הבדלים בין קבוצות ועל השינויים שחלים עם הזמן, וכן על משתנים מתערבים אשר מאפשרים להבין טוב יותר כיצד ניתן לשפר את תחושת הרווחה הנפשית בקרב אוכלוסיית היוצאים. כמשוער, נמצא כי מדד הרווחה הנפשית של היוצאים נמוך בהשוואה לשאר האוכלוסייה בישראל, אצל נשים הדבר בולט יותר מאשר אצל גברים, וכן אוששה חשיבותו של הזמן (גיל הנשאלים והזמן שעבר מאז היציאה) לעניין הרווחה הנפשית. ממצא חשוב נוסף סימן את הקשר בין תואר אקדמי לרמה גבוהה של רווחה נפשית, וכן התגלה כי מעורבות חברתית (מתן תמיכה) יכולה לשפר את תחושת הרווחה הנפשית, גם אם לא מוענקת תמיכה מהסביבה.

אנו מתכוונים לבחון עוד את הנתונים שעלו מסקר זה, ומסקרי המשך, לנתח ולהסיק כיצד אפשר לשפר את תחושת הרווחה הנפשית והחברתית של היוצאים, מה מועיל לחוסנם ולהצלחתם, וזאת במטרה לדייק ולייעל את המענים הניתנים להם במערכי הסיוע השונים.

רשימה ביבליוגרפית

- אבגר, ע' (2018). **סיוע ממשלתי לאנשים מרקע חרדי בתחום ההשכלה הגבוהה**. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
- אליהו, א' (2020). **השלמת השכלה בצה"ל לחיילים חרדים ולחיילים חרדים לשעבר**. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
- אלמסי, א' (2018). **שירות צבאי של חרדים וחרדים לשעבר**. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.
- בנק ישראל (2022). **דין וחשבון לשנת 2021**. ירושלים: בנק ישראל.
- הורוביץ, נ' (2018). **יציאה בשאלה: סיכון, סיכוי ומדיניות חברתית**. ירושלים: יוצאים לשינוי.
- החלטת ממשלה (2010 א), **הצבת יעדי תעסוקה לשנים 2010–2020**, החלטה מס' 1994. ירושלים: משרד ראש הממשלה.
- החלטת ממשלה (2010 ב). **עידוד תעסוקת חרדים**. החלטה מס' 2000. ירושלים: משרד ראש הממשלה.
- הלל (חסר תאריך) השכלה. **נדלה ב-29 לספטמבר 2022**. עמותת הלל יוצאים בשאלה.
<https://hillel.org.il/services/education>
- הלמ"ס (2015), **הסיווג האחד של משלחי היד 2011**. פרסום טכני מס' 18. ירושלים: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.
- וינרב, א' ובלס, נ' (2018). **מגמות שינוי ברמת הדתיות בחברה היהודית**. נייר מדיניות מס' 2018.02. ירושלים: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.
- זוסמן, נ' וזופניק, א' (2021). **הורדת גיל הפטור משירות צבאי לגברים חרדים והשפעתה על היצע עבודתם ועל משתני תוצאה נוספים**. ירושלים: בנק ישראל.
- זופניק, א. (2022). **דפוסי ההשתלבות של גברים חרדים צעירים בשוק התעסוקה**. ירושלים: המועצה הלאומית לכלכלה.

זילברשץ, י' (2017). **מדיניות רב שנתית לשנים תשע"ז-תשפ"ב בנושא הרחבת הנגישות של ההשכלה הגבוהה לחרדים** (מכתב לראשי המוסדות להשכלה גבוהה). המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב.

חוק שוויון בנטל (2014). **חוק שירות ביטחון** (תיקון מס' 91), התשע"ד-4102.

ידידות טורונטו (חסר תאריך). **חרדים באקדמיה**. נדלה ב-29 לספטמבר 2022.
ff-yt.org/en/projects/haredim-bakademia

לוי, ד' (2021). **שילוב חרדים בהשכלה הגבוהה**. ירושלים: מכון ירושלים למחקרי מדיניות.

לסרי, ש' (2020). **'זהות האני' כגורם מתווך בקשר שבין חשיבה דיכוטומית והסתגלות חברתית-תרבותית למצוקה נפשית בקרב צעירים "יוצאים בשאלה" מהמגזר החרדי בישראל** (תזה שלא פורסמה). אוניברסיטת אריאל בשומרון.

מלאך, ג', כהנר, ל', ורגב, א' (2016). **תוכנית החומש של מל"ג-ות"ת לאוכלוסיה החרדית לשנים תשע"ב-תשע"ז** – מחקר הערכה והמלצות לחומש הבא (תשע"ז-תשפ"א). המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב.

מל"ג (2021 א). **מכרז פומבי מספר 03/2021 להקמה והפעלת תכנית ייעוץ וליווי לסטודנטים חרדים**. המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב.

מל"ג (2021 ב). **מכרז מס' 1202/40 להקמה והפעלת מערך סיוע כלכלי לסטודנטים חרדים**, מכתב זכייה במכרז מתאריך 21 באוקטובר 2021. המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב.

מל"ג (2016, 22 באוגוסט). **שימוע ציבורי - תוכנית חומש לחרדים** - חלק 3. בתוך youtube. המועצה להשכלה גבוהה, הוועדה לתכנון ולתקצוב <https://www.youtube.com/watch?v=w0sL2kPy3ZE>

משרד העבודה והרווחה (2020). **הוועדה לקידום תחום התעסוקה לקראת שנת 2030: דו"ח מסכם**. ("דוח אקשטיין"). ירושלים: משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים.

פורטנוי, ח' (2007). **אפיון רמת הדתיות באוכלוסייה היהודית על פי זיקה למוסדות חינוך** (נייר טכני מס' 19). הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

פידלמן, א' (2014). **תוכניות סיוע ממשלתיות לאנשים מרקע חרדי**. מרכז המחקר והמידע של הכנסת.

פראן, ס' וקלינגר, א' (2018). תחזית אוכלוסיית ישראל 2015–2065. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

צה"ל (2022). **מדיניות הטיפול ביוצאי החינוך החרדי שאינם משרתים במסלולים חרדים** – עדכון יולי 2022. נחתם בתאריך 5 ביולי 2022.

צה"ל (2021). **נוהל עבודה להכרה כבודד/ זכאי הלנה מטעמי פרט למלש"ב/ חייל המשתייך לאוכלוסיית החרדים והיוצאים בשאלה בצה"ל**. נחתם בתאריך 21 בינואר 2021.

צה"ל (2020 א). **צוות הבדיקה בנושא נתוני גיוס חרדים לצה"ל, דו"ח מסכם**. ("דוח נומה").

צה"ל (2020 ב). **מדיניות הטיפול ביוצאי החינוך החרדי שאינם משרתים במסלולים חרדים**. נחתם בתאריך 31 בדצמבר 2020.

צה"ל (2013). **מדיניות הטיפול בחיילים יוצאים בשאלה**. נחתם בתאריך 7 ביולי 2013.

רגב, א' (2016). **אתגרים בהשתלבות חרדים בלימודים אקדמיים**. בתוך א. וייס (עורך), **דוח מצב המדינה: חברה, כלכלה ומדיניות**, (184–218). ירושלים: מרכז טאוב לחקר המדיניות החברתית בישראל.

רגב, א' וגורדון, ג' (2021). **מגמות ההצטרפות והעזיבה במגזר החרדי**. ירושלים: המכון הישראלי לדמוקרטיה.

רובין, א', נוביס-דויטש, נ', ופרייזון, ל' (2020). **בין נשירה לתקווה: גורמים המשפיעים על התמדתם של סטודנטים חרדים בלימודים אקדמיים**. דו"ח המחקר. אוניברסיטת חיפה.

שנפלד, מ' (2020). **הזכות לחינוך: יוצאים בשאלה בישראל ומאבקם להזדמנות שווה**

שראל, מ' וירדן ג' (2017). **האם קיים מעבר נטו משמעותי של יהודים בישראל בין קבוצות החילונים-מסורתיים-דתיים-חרדים? ירושלים: פורום קהלת למדיניות**.

Crowne, D. P., & Marlowe, D. (1960). A new scale of social desirability independent of psychopathology. ***Journal of consulting psychology***, 24(4), 349

Edwards, A. L. (1953). The relationship between the judged desirability of a trait and the probability that the trait will be endorsed. ***Journal of applied Psychology***, 37(2), 90.

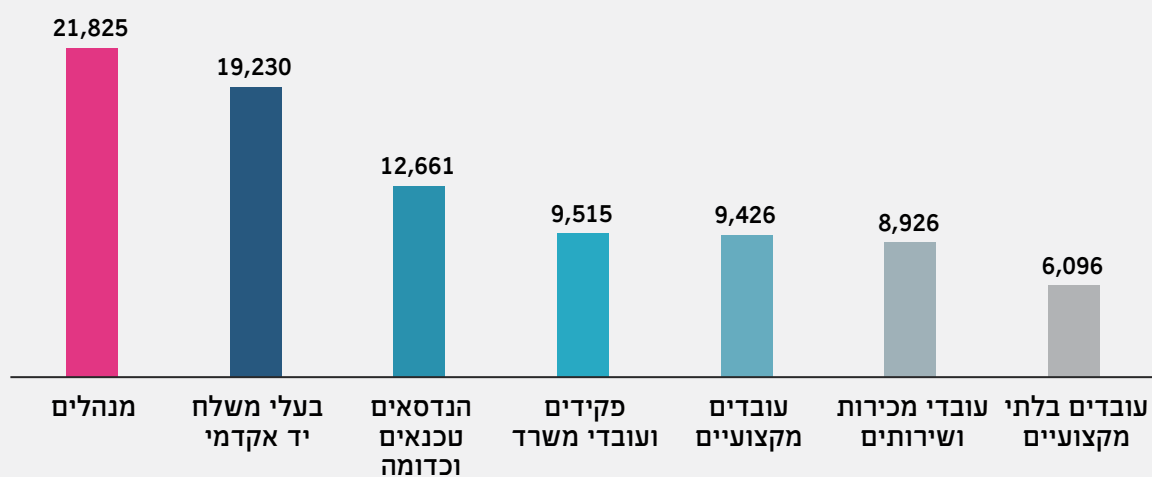
Rier, D. A., Schwartzbaum, A., & Heller, C. (2008). Methodological issues in studying an insular, traditional population: a women's health survey among Israeli haredi (ultra-Orthodox) Jews. ***Women & Health***, 48(4), 363–381.

Sedikides, C., & Gebauer, J. E. (2010). Religiosity as self-enhancement: A meta – analysis of the relation between socially desirable responding and religiosity. ***Personality and Social Psychology Review***, 14(1), 17–36.

Shenfeld, M. (2020). The Right to Education: Israeli OTD People and Their Struggle for a Fair Chance. ***Off the derech***, 217-248.

נספח – נתוני תעסוקה מורחבים

תרשים 32: ממוצע שכר חודשי (בשקלים) של שכירים בני 25–54, לפי משלחי יד (גברים)

מקור: נתוני סקר "הוצאות והכנסות" של הלמ"ס לשנת 2019.

לוח נ-1: פירוט משלחי יד – 2016–2019

דירוג רמת המיומנות הנדרשת לעבודה, שיעור המועסקים באחוזים.

יהודים שאינם חרדים				
חרדים בהווה		בהווה		
חרדים בוגרי ישיבה	חרדים בוגרי ישיבה	יוצאים	אינם בוגרי ישיבה	רמת מיומנות
מצטרפים	ישיבה		ישיבה	
מנהלים				
<2	1.2	<1	3	4
מחוקקים, פקידים ומנהלים בכירים				
3.4	6.7	6	12.9	4
מנהלים כללי				
מנהלים בתחומי האירוח והמסחר ובתחומי שירות				
<2	3.3	<2	2.7	3
אחרים				
בעלי משלח יד אקדמי בתחומים:				
5.7	2.3	3	16.9	4
ענפי טכנולוגיות המידע ICT (מדע, הנדסה ובריאות)				
10.6	27.6	6.5	3.6	4
הוראה				
5.5	7.5	4.8	6.2	4
משפט, חברה ותרבות				
<2	1	<2	4.7	4
עסקים, מינהל ואחר				
הנדסאים, טכנאים, סוכנים ובעלי משלח יד נלווה בתחומים:				
3.6	2.2	2.1	5.4	3
ענפי טכנולוגיות המידע ICT (מדע, הנדסה ובריאות)				
8.5	9.1	3.3	2.4	3
משפט, חברה ותרבות				
6.3	6.7	8.2	7.9	3
עסקים, מינהל ואחר				
8	5.4	8	4.3	2
פקידים כלליים ועובדי משרד				
7.6	7	7.9	4.2	2
עובדים בתחום השירותים האישיים				
6.2	4.4	5.4	3.5	2
עובדי מכירות				
<2	0.5	5.3	3.6	2
עובדים בשירותי אבטחה				
עובדים מקצועיים בתעשייה, בבינוי ובעלי משלח יד דומה				
3.7	2.6	6.3	3	2
עובדים בבינייה ובעלי משלח יד דומה (פרט לחשמלאים)				
2.6	0.5	5.5	2.2	2
עובדי מתכות ומכונות ובעלי משלח יד דומה				
2.9	0.8	3.4	2.6	2
בעלי מלאכה בתחום החשמל והאלקטרוניקה				
4.3	3.4	4.7	2.6	2
חקלאות ובעלי מלאכה אחר				
8.4	3.6	11.7	6.3	2
נהגים ומפעילי מתקנים ומכונות				
5.8	4.1	4.1	2.1	1
עובדים בלתי מקצועיים				

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54.

מנהלים כללי: מנהלים אדמיניסטרטיביים, מנהלי מכירות, שיווק ופיתוח, מנהלי ייצור ומנהלים בתחום השירותים המקצועיים.

לוח נ-2: פירוט ענפי כלכלה של המועסקים – 2016–2019

שיעור המועסקים באחוזים.

חרדים בהווה		יהודים שאינם חרדים בהווה		
מצטרפים	חרדים בוגרי ישיבה	יוצאים	אינם בוגרי ישיבה	
11.7	7.9	15.9	16.7	תעשייה
7	4	9.1	6	בינוי
16.2	10.7	15.4	12.3	קמעונאות ותיקון כלי רכב
6.3	2.9	6.7	5.8	שירותי תחבורה, אחסנה, ובלדרות
4.7	3.6	4.2	3.9	שירותי אירוח ואוכל
3.6	3.4	3.7	11.1	מידע ותקשורת
4.4	3.5	4.9	5.8	פיננסים ונדל"ן
7	3.3	4.6	11.2	שירותים מקצועיים, מדעיים וטכניים
3.8	2.1	8	4	שירותי ניהול ותמיכה
5	3.2	9.3	9.2	מינהל ציבורי ומקומי
15.4	36.7	8.8	5.5	חינוך
6.1	7.4	4.4	3.6	שירותי בריאות, רווחה וסעד
8.9	11.4	4.9	4.8	אחר

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54, שהיו מועסקים והיה להם דיווח על משלח יד. תעשייה: כולל ענפי חקלאות, כרייה וחציבה, תעשייה וחרושת, אספקת חשמל ומים.

לוח נ-3: מדדי תעסוקה לשנים 2016–2019

חרדים בהווה		יהודים שאינם חרדים בהווה		משתנה
בוגרי ישיבות חרדיות	אינם בוגרי ישיבות חרדיות	יוצאים	אינם בוגרי ישיבות חרדיות	
48.4	60.2	80.9	89.7	שיעור התעסוקה
2,739	1,026	642	26,007	מספר תצפיות יחידניות
34.2	35.7	41.0	43.8	מוצע שעות העבודה
1,505	674	527	23,684	מספר תצפיות יחידניות
5.6	5.5	6.3	3.8	שיעור האבטלה (מחפשי עבודה מכלל כוח העבודה)
1,609	724	576	24,620	מספר תצפיות יחידניות
3.1	3.8	5.7	3.6	שיעור מחפשי עבודה ומתיישים (מתוך כלל האוכלוסייה)
2,739	1,026	642	26,007	מספר תצפיות יחידניות

מקור: עיבודי מחלקת המחקר של יוצאים לשינוי לנתוני "סקר כוח אדם" של הלמ"ס לשנים 2016–2019. נכללים גברים יהודים ילידי ישראל בני 25–54.

נספח מתודי

הגדרות:

הגדרות מדדי תעסוקה – להרחבה ראו "סקר כוח אדם", הלמ"ס.
 מועסק: מי שעבד בשבוע שקדם לסקר – כולל נעדרים זמנית ממקום עבודתם.
 מובטל: מחפש עבודה ב-4 השבועות שקדמו לסקר.
 משתייך לכוח העבודה: מועסק או מובטל.
 שיעור האבטלה: שיעור המובטלים מתוך כוח העבודה.
 מתייחס מחיפוש עבודה: מובטל שלא חיפש עבודה ב-4 השבועות שקדמו לסקר, כיוון שחשב שלא ימצא עבודה מתאימה במקצוע שבו הוא מעוניין לעבוד או באזור מגוריו; היה מתחיל לעבוד אילו הוצעה לו משרה מתאימה.

לוח נ-4: ענפי כלכלה – הייטק

קוד סיווג	תיאור סיווג
21	ייצור תרופות, כולל תרופות הומאופתיות
26	ייצור מחשבים, מכשור אלקטרוני ואופטי
303	ייצור כלי טיס, חלליות וציוד נלווה
62	תכנות מחשבים, ייעוץ בתחום המחשבים ושירותים נלווים אחרים
631	עיבוד נתונים, אחסון ושירותים נלווים
720	מרכזי מחקר ופיתוח
721	מרכזי מחקר ופיתוח בהנדסה ובמדעי הטבע

לוח נ-5: משלח יד – הייטק

קוד סיווג	תיאור סיווג
133	מנהלי שירותים בענפי טכנולוגיות המידע (ICT)
211	בעלי משלח יד בתחום מדעי הפיזיקה וכדור הארץ
212	מתמטיקאים, אקטוארים וסטטיסטיקאים
213	בעלי משלח יד בתחום מדעי החיים
214	בעלי משלח יד בתחום ההנדסה (פרט להנדסת חשמל ואלקטרוניקה)
215	מהנדסי חשמל ואלקטרוניקה
251	מפתחי תכנה ומנתחי יישומים
252	בעלי משלח יד בתחום מסדי הנתונים ובתחום הרשתות
311	הנדסאי וטכנאי מדעי הפיזיקה וההנדסה
314	הנדסאי וטכנאי מדעי החיים ובעלי משלח יד נלווה בתחומים דומים
315	בקרים, הנדסאים וטכנאים של כלי שיט וכלי טיס
351	הנדסאי וטכנאי תפעול והנדסאי וטכנאי תמיכה במשתמשים בענפי טכנולוגיות המידע (ICT)

משלחי יד לפי רמות מיומנויות

- הלמ"ס מסווג את משלחי היד לפי ארבע רמות של מיומנות, המשקפות את הדרישות לביצוע מיטבי של המשימות בעיסוק הנתון.
- רמה ראשונה: משרות הכרוכות בביצוע משימות פיזיות או ידניות, פשוטות ושגרתיות. לדוגמה: ניקיון, חפירה, נשיאה או הובלה ידנית של חומרים, מיון, אחסון או הרכבה ידנית של מוצרים, קטיף ידני של פירות וירקות.
- רמה שנייה: משרות הכרוכות בביצוע משימות טכניות פשוטות. לדוגמה: הפעלת מכונות וציוד אלקטרוני, נהיגה בכלי תחבורה, תחזוקה או תיקון של ציוד חשמלי ומכני וכדומה.
- רמה שלישית: משרות הכרוכות בביצוע משימות טכניות מורכבות, הדורשות ידע ממשי, טכני ופרוצדורלי נרחב בתחום הנתון. לדוגמה: הכנת אומדנים מפורטים של כמויות ועלויות חומרים ועבודה עבור מיזמים ספציפיים, תיאום, פיקוח ושליטה על פעילויות של עובדים אחרים, ביצוע משימות טכניות בתמיכה של אנשי מקצוע וכדומה.
- רמה רביעית: משרות הכרוכות במציאת פתרונות לבעיות מורכבות, תוך הפעלת שיקול דעת ויצירתיות. לדוגמה: ניתוח ומחקר, אבחון וטיפול במחלות, הקניית ידע לאחרים בתחום עיצוב מבנים או מכונות, תהליכים לבנייה ולייצור וכדומה. דוגמאות למשלחי יד המסווגים לרמה זו: מנהלי מכירות ושיווק, מהנדסים אזרחיים, מורים בחינוך העל-יסודי, מוזיקאים, אחיות חדר ניתוח ומנתחי מערכות מידע.

מספר תצפיות בסקר החברתי

לוח נ-6: מספר התצפיות בסקר החברתי לפי קבוצות גיל ומגדר – 2017–2020

מטורפים	חרדים בהווה		אינם חרדים בהווה		גברים	נשים	סך הכול
	חרדים מבית	יוצאים	יהודים שאינם חרדים מבית	יוצאים			
38	358	55	1,898	29–20	גברים	54–30	54–20
216	404	42	4,636	54–30			
254	762	97	6,534	54–20			
240	567	67	5,585	54–25			
294	796	101	7,247	59–20			
38	324	37	1,774	29–20	נשים	54–30	54–20
169	402	34	4,472	54–30			
207	726	71	6,246	54–20			
191	544	49	5,371	54–25			
230	754	73	7,030	59–20			
76	682	92	3,672	29–20	סך הכול	54–30	54–25
385	806	76	9,108	54–30			
461	1,488	168	12,780	54–20			
431	1,111	116	10,956	54–25			
524	1,550	174	14,277	59–20			

טעויות מדגמיות

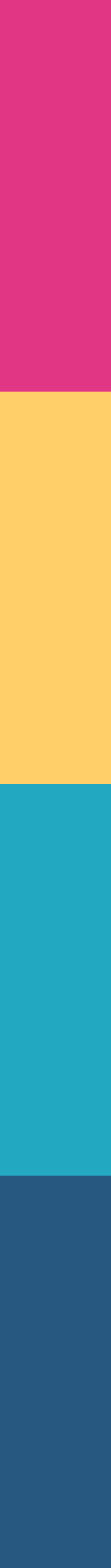
בשנתונים פחות מקובל להציג רווחי סמך ושגיאות אמידה. לרוב, המדגמים גדולים ואין חשש לטעויות מדגם משמעותיות. נוסף על כך, השנתונים מכילים נתונים רבים, והתייחסות לכל מדד כמסקנה בהתאם לרמת מובהקות תדרוש תיקון להשערות מרובות. הסקת מסקנות כזו אינה מטרתנו העיקרית, אלא הצגת תמונה מקיפה על היוצאים. באופן כללי, הנתונים משקפים מדגם מייצג בעיקר של אומדנים כלפי כל קבוצה, ופחות נוגעים להבדלים בין הקבוצות.

טעות הדגימה היחסית מוגדרת כיחס בין טעות הדגימה של האומדן לבין האומדן X' (אומדן, למשל ממוצע)

$$\frac{\sigma(X')}{X'}$$

אימצנו את המלצות הלמ"ס:

- אנו לא מציגים נתונים של משתנים שבהם טעות הדגימה היחסית היא מעל 30 אחוז.
- אנו מסייגים אם טעות הדגימה היחסית היא בטווח 15–30 אחוז.

www.leshinuy.org